

Bp PAWEŁ SOCHA

BISKUP DOKTOR WILHELM PLUTA JAKO „NAUCZYCIEL WIARY”

Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów z 1973 r. przypomina, że „*Biskup, tak jak Apostoł, przeznaczony jest do głoszenia Ewangelii (Rz 1,1), do jej obrony (Fil 1,16) i odważnego wyznawania (Rz 1,16); jest dla swej owczarni ustanowiony jako autentyczny nauczyciel, świadek wiary, stróż i sędzia w tych sprawach, które wchodzą w zakres wiary i moralności*” (n. 55). Powiedziane też jest, że „*wśród głównych obowiązków biskupich szczególne miejsce zajmuje głoszenie Ewangelii*” (n. 55).

Jeszcze dobitniej myśl tę wyraża Sobór Watykański II w dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „*Christus Dominus*”: *W spełnianiu swego obowiązku nauczania niech (biskupi) obwieszczają ludziom Ewangelię Chrystusową — co wysuwa się na czoło wśród zasadniczych zadań biskupich — nawołując ich w mocy Ducha do wiary lub umacniając ich w żywej wierze. Niech ich zapoznają z całością tajemnicy Chrystusowej, czyli z tymi prawdami, których nieznanomość jest nieznanomością Chrystusa, a nadto z objawioną przez Boga drogą do oddawania Mu czci, a tym samym do osiągnięcia wiecznej szczęśliwości* (CD 12).

Ukazane przez Sobór Watykański II funkcje biskupa jako nauczyciela wiary pełni Ks. Bp W. Pluta w diecezji Gorzowskiej już przez 26 lat. Wcześniej jeszcze, jako kapłan diecezji Katowickiej, przez 24 lata nauczał w ramach powierzonych Mu obowiązków duszpasterskich na różnych placówkach. Wskazany jest zatem, by z racji 50 rocznicy święceń kapłańskich przybliżyć przynajmniej w syntetycznym skrócie, czytelnikom półwiekowe dzieło nauczycielskie Bpa Dra W. Pluty.

Kapłan i biskup spełnia funkcje nauczyciela wiary zarówno przez słowo Boże mówione, jako tzw. żywe słowo, jak i przez słowo pisane. W pełnieniu funkcji nauczycielskiej Ks. Bpa W. Pluty obydwie formy przekazu Słowa Bożego stosowane były w pełnym, a nawet w przeobfitym wymiarze w ramach działalności duszpasterskiej. Wystarczy tylko nadmienić,

że w ramach tylko jednej wizytacji pasterskiej Jubilat wygłaszał od dziesięciu do piętnastu nauk ogólnych i stanowych, zaś opracowana bibliografia słowa pisanego w formie książek, materiałów duszpasterskich, listów pasterskich, rozporządzeń itp. znacznie przekroczyła trzysta pozycji. Przytoczone przykładowo zestawienie dowodzi, że niniejsze opracowanie nie może być w pełni wyczerpujące, gdyż trudno w jednym artykule objąć 50 lat pracowitego, twórczego i płodnego w słowo pisane i mówione życia. Wyakcentowane zostaną tylko główne dziedziny nauczania przez ustne głoszenie Słowa Bożego, następnie omówione zostaną główne działy uobecniania Słowa Bożego przez słowo pisane, jak np. listy pasterskie, rozporządzenia duszpasterskie itp.

I. „ŻYWE JEST SŁOWO BOŻE” (Hbr 4,12)

Chrystus Pan wybrał apostołów i uczniów, aby w pierwszym rzędzie spełniali obowiązek opowiadania wszystkim Ewangelii Bożej, zgodnie z nakazem Pana: „*Idąc na cały świat, głosicie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu*” (Mk 16,15). Ponieważ obowiązek ten pełnił Dostojny Jubilat najpierw jako kapłan, a potem jako biskup, dlatego też omówienie funkcji nauczycielskiej Ks. Biskupa rozdzielimy — w zakresie nauczania ustnego — na te dwa okresy.

1. KATECHETA, PROBOSZCZ, DZIEKAN I REKTOR INSTYTUTU PASTORALNO-TEOLOGICZNEGO

Jak wskazuje tytuł, Bp W. Pluta pełnił najpierw funkcje katechety i prefekta w Bielsku Białej w latach 1934 do 1939. Posiew Słowa Bożego musiał być bardzo obfity, gdyż zakres zajęć katechetycznych obejmował nauczanie w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym, w Rzemieślniczej Szkole Zawodowej i w Szkole Podstawowej. Praca młodego Wikarego obejmowała przygotowanie katechez, kazań, a równocześnie przygotowywanie pracy doktorskiej pod kierunkiem ks. dra Mariana Michalskiego.

Pragnąc oddziaływać jak najowocniej na młodzież nie tylko żywym słowem, ale i przykładem życia kapłańskiego, już w pierwszym roku kapłaństwa Ks. Bp W. Pluta włącza się do wspólnoty modlitewnej i formacyjnej kapłanów zespolonych w Unii Apostolskiej Kleru. Mając przed oczyma wzory wspaniałych postaci kapłanów i Polaków stających w obronie wiary ludu na Śląsku, młody Wikary coraz głębiej rozumiał konieczność zespolenia życia wewnętrznego z pogłębionym studium teologii. Na tej podstawie katechezy i kazania stają się prawdziwym żywym Słowem Bożym, które porywa do działania. Młodzież szuka oparcia w swoim Pre-

fekcie, który duchem Bożym i mądrością serca oświecał młode umysły i zapalał ich do życia w duchu Ewangelii. Otwartość młodzieży skłania tym więcej Wychowawcę do gruntownego przygotowania katechez, konferencji, kazań, a także do pogłębiania wiedzy z zakresu pedagogiki i dydaktyki katolickiej.

Z żywego Słowa Bożego korzystała młodzież nie tylko w sali wykładowej, w kościele, zwłaszcza w konfesjonale, ale po wyjściu ze szkoły również przez korespondencję. Właśnie ta korespondencja uczniów ze swoim Prefektem, niejednokrotnie przeciągająca się aż po dzień dzisiejszy, najlepiej świadczy, jaki wielki wpływ wychowawczy miało słowo Boże siane przez Ks. Bpa W. Plutę w pierwszych latach kapłaństwa.

W okresie okupacji Jubilat pełnił kolejno funkcje wikariusza, a następnie substytuta w Kochłowicach, od 1940 r. — wikariusza w parafii św. Antoniego w Chorzowie, zaś od 1942 r. — administratora parafii Leszczyzny. W tym tragicznym okresie szczególne znaczenie miało słowo Boże niosące nadzieję i moc przetrwania trudnych czasów, w których wszechwładnie panowała nienawiść i przemoc. Szafarstwo Słowa Bożego nie ograniczało się tylko do oficjalnego nauczania, ale obejmowało również rozmowy, rady i wskazania, zwłaszcza dla żołnierzy idących na front. Synom polskiej ziemi, zmuszonym do służenia najeźdźcy, Bp. W. Pluta dawał cenne wskazania na temat żalu doskonałego, by idąc do walki, tym lepiej przygotowali się na śmierć. Zadenuncjowany za udzielanie pisemnych porad o żalu doskonałym, a nawet przesyłanie ich żołnierzom na front, o mało nie został aresztowany. Skończyło się tylko na zarekwirowaniu maszyny do pisania i papieru maszynowego.

Zaraz po wojnie, w dniu 25 maja 1945 r. został mianowany administratorem i katechetą w Wirku. Był to okres, w którym wielu ludzi dorosłych, którzy nie mogli się uczyć w okresie wojny, uczęszczało do szkół średnich. Takie liceum ogólnokształcące dla dorosłych otwarto również w Wirku. Młody administrator z całym zapałem podjął się nauczania religii wśród ludzi, którzy przeszli ogrom duchowego i moralnego zniszczenia. Gdy się zważy, że tygodniowo przypadało katechecie uczyć aż 35 godzin, właśnie wśród takich ludzi, to można sobie zdać sprawę z ogromu wysiłku, jaki musiał w to wkładać młody duszpasterz.

Przeniesienie do Koszęcina w 1946 r., a potem do Lublińca w 1948 r. zmniejszyły wprawdzie ilość zajęć katechetycznych, ale przybyło wiele nowych form nauczania, jak przygotowanie młodych do małżeństwa, formacja młodych małżeństw, spotkania z rodzicami dzieci itp. Jako dziekan dekanatu Lubliniec, miał Ks. Biskup również zadania organizowania działalności duszpasterskiej w ramach swego dekanatu, a także wygłaszania konferencji ascetycznych lub naukowych na konferencjach dekanalnych, którym przewodniczył.

W roku 1951 Bp W. Pluta został mianowany administratorem parafii Katowice Załęże. Równocześnie z tą nominacją nowy administrator został zamianowany rektorem Kolegium dla Księży Neoprezbiterów. BOWIEM biskupowi diecezji Katowickiej z obawy, by nie zanikał duch nauki i ascezy u kleru, postanowili otoczyć szczególną troską młodych kapłanów zwłaszcza neoprezbiterów. Z inspiracji głównie ks. bpa H. Bednorza i ks. bpa J. Bieńka neoprezbiterzy mieli przejść swoiste doskonalenie naukowe, ascetyczne i praktyczne w ramach systematycznie prowadzonych wykładów, ćwiczeń oraz stałej praktyki na pobliskich parafiach, do których dojeżdżali. Studium takie trwało jeden rok.

Ks. dr W. Pluta otrzymał polecenie zorganizowania Kolegium Neoprezbiterów w diecezji Katowickiej. Należało więc napisać statut, znaleźć wychowawców, wykładowców, a także odpowiednio przystosować plebanię parafii Katowice Załęże na gmach Kolegium Pastoralno-Teologicznego.

Celem jednorocznego studium było przede wszystkim wykazanie młodym księżom, iż po święceniach można pogodzić studium systematyczne kapłana z ascetycznym życiem na co dzień i pracą duszpasterską. Przez jeden rok pobytu w Kolegium młodzi księża mieli się o tym praktycznie przekonać. Dla Rektora największą trudność stanowił fakt, że nie można było znaleźć nigdzie wzorca takiego studium. Opracowany przez Ks. Rektora plan studium, wraz z projektem ascetycznie zorganizowanego życia i praktyki duszpasterskiej został przez księży biskupów przyjęty i zatwierdzony.

Praktyka duszpasterska polegała na tym, że wcześniej rano wyjeżdżali księża do pobliskich parafii, by pełnić funkcje wikarych. Na godz. 9.00 wracali na wykłady, a po obiedzie wracali na parafie, by prowadzić katechizację. Wieczorem znów powracali do Kolegium.

Ks. dr W. Pluta jako rektor Kolegium i administrator domu i parafii miał wiele możliwości realizowania funkcji nauczycielskiej. Wystarczy tylko podkreślić, że samo studium absorbowало mocno siły. Ks. Rektor prowadził bowiem wykłady najpierw z teologii dogmatycznej, w aspekcie kerygmatycznym. Chodziło bowiem o wykazanie wartości wychowawczych i życiowych, które zawierają się w prawdach objawionych i magisterium Kościoła. Istotnym było ukazywanie młodym księżom stosowania prawd zawartych w skarbcu wiary do kazań i katechezy. Następnie prowadził Ks. Biskup Jubilat wykłady z teologii pastoralnej, tzw. wybrane zagadnienia z duszpasterstwa, zwłaszcza z sakramentologii pastoralnej. Wreszcie osobny dział wykładów stanowiły praktyczne zagadnienia katechizacji.

Ze względu na trudną sytuację Kościoła, za radą ks. bpa H. Bednorza, studium to zostało rozwiązane w 1954 r.

Oprócz pracy katechetycznej, kaznodziejskiej, profesorskiej i wychowawczej, Administrator, Rektor i Dziekan rozwija działalność nauczycielską na płaszczyźnie ogólnodiecezjalnej i ogólnopolskiej. Na płaszczyźnie diecezjalnej na podkreślenie zasługują zwłaszcza takie prace, jak: wykłady na konferencjach dekanalnych i rejonowych dla kapłanów, kursy przedmażeńskie, wykłady dla inteligencji w kościele garnizonowym, dni skupienia dla katechetek w różnych ośrodkach, zwłaszcza w Chorzowie i Rybniku itp.

Przez kontakt z ks. prof. K. Majdańskim bierze udział w organizowaniu Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Rodzin i jako proboszcz wygłasza prelekcje na konferencjach rejonowych w diecezji Włocławskiej i uczestniczy w wykładach dla duchowieństwa na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Bogate doświadczenie w dziedzinie naukowej, o czym świadczą opracowania opublikowane drukiem, a także w dziedzinie dydaktycznej i pastoralnej sprawiły, że w czerwcu 1958 r. Ks. Rektor W. Pluta otrzymał z Rektoratu KUL pismo, w którym Rektor zwraca się do Niego z prośbą, aby objął funkcję wykładowcy na katedrze teologii pastoralnej na KUL-u. Ponieważ zaproszenie Rektora Uczelni zbiegło się w czasie z nominacją na Administratora diecezji Gorzowskiej, dlatego na zaszczytną propozycję Biskup tak rozległej i trudnej pod względem duszpasterskim diecezji musiał odpowiedzieć odmownie.

2. „BISKUP AUTENTYCZNYM NAUCZYCIELEM”...

Cytowana Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupa z 1973 r. przypomina, że „wśród głównych obowiązków biskupich szczególne miejsce zajmuje głoszenie Ewangelii” (n. 55). To stwierdzenie, wynikające logicznie z nakazu misyjnego, danego Apostołom i ich następcom przez Chrystusa (Mt 28, 18—20), realizuje — jako główny dział pracy pasterskiej — Biskup W. Pluta wobec kapłanów i alumnów, wobec członków wspólnot zakonnych, współpracowników świeckich w apostołacie, poszczególnych stanów i wobec ogółu wiernych.

a) Formacja kapłanów i kleryków

Biskup ma się troszczyć o pogłębianie wspólnoty prezbiterium, o rozwój życia duchowego kapłanów i o to, aby panowała atmosfera rodzinna we współżyciu biskupa z prezbiterami (n. 109—111 Instrukcji). Tę wspólnotę i solidarność kapłańską ma biskup rozwijać przez zachęty skierowane do prezbiterów, by organizowali spotkania celem pogłębienia wiedzy teologicznej i duchowości kapłańskiej. W większości spotkania takie

są planowane i organizowane przez Kurię Biskupią. Ale w nich nie wyczerpuje się cała działalność formacyjna kapłanów.

Do zorganizowanych i zaplanowanych przez Kurię Biskupią spotkań kapłańskich należą przede wszystkim: coroczny kurs duszpasterski w Paradyżu, spotkania rejonowe w czterech ośrodkach (Gorzów, Zielona Góra, Żagań i Piła) — trzy razy w roku, spotkania dekanalne, sesje dziekanów, referentów diecezjalnych, referentów dekanalnych, wreszcie sesje kurialne. Struktura tych wszystkich spotkań jest podobna i obejmuje: modlitwę adoracyjną przed Najśw. Sakramentem, konferencję ascetyczną, wykład z dyskusją, sprawy bieżące (informacje) i in.

Kurs pastoralny w Paradyżu, odbywający się co roku w ciągu dwóch dni w dwóch turnusach, poświęcony jest prawie zawsze programowi duszpasterskiemu na następny rok i jakiemuś jednemu lub kilku problemom, które przeważnie omawiają zaproszeni prelegenci. Ks. Bp Ordynariusz co roku niemal prowadzi konferencję ascetyczną, a także daje wprowadzenie do programu duszpasterskiego, najczęściej w formie dwóch obszernych wykładów. Na przygotowanie takiego wykładu poświęca wiele czasu, zwłaszcza w okresie odpoczynku wakacyjnego. Wówczas to znaczną część czasu wolnego przeznaczają na przestudiowanie programu ogólnopolskiego, opracowanego przez Komisję Episkopatu d/s Duszpasterstwa Ogólnego, następnie na odczytanie się w tematyce roku na podstawie literatury zagranicznej i polskiej. Tego rodzaju studium sprawia, że Ks. Biskup przedkłada duszpasterzom program, jak często to określa, „ukonkretyzowany”, zakotwiczony w życiu i praktyczny.

Szczególnie ważnym dziełem ascetyczno-teologiczno-duszpasterskiej formacji kapłanów są konferencje rejonowe. Przez 26 lat pracy biskupiej W. Pluta uczestniczył niemal w każdej konferencji, wygłaszając konferencję ascetyczną i naukową, bądź przynajmniej jedną z nich. Tylko udział w obradach Soboru Watykańskiego II i bardzo ważne przeszkody mogły sprawić, że konferencje te odbywały się bez udziału Biskupa Ordynariusza.

Bardzo charakterystyczny jest fakt, że Ks. Biskup Ordynariusz programuje co roku wszystkie konferencje dekanalne. To programowanie polega na tym, że podaje temat ogólny, następnie temat konferencji ascetycznej, wraz z podaniem materiału, z którego ojciec duchowny dekanalny lub inny konferencjonista ma korzystać, wreszcie temat konferencji naukowej, także z podaniem literatury naukowej do wykorzystania przez prelegenta. Dzięki takiemu programowaniu w całej diecezji odbywają się konferencje dekanalne w sposób bardzo rzeczowy i mogą jednolicie formować duszpasterzy do zadań pasterskich.

Rzadsze i mniej regularne są spotkania formacyjne z młodymi wikariuszami, z proboszczami kleryków itp. Również w tych spotkaniach

Ks. Biskup Jubilat wygłaszał konferencje ascetyczne lub też wykłady naukowe.

Właściwą dla diecezji Gorzowskiej była formacja kapłanów na prelegentów kursów przedmażeńskich prowadzona wyłącznie przez Ks. Bpa Ordynariusza. W diecezji Gorzowskiej mogą wygłaszać konferencje na kursie przedmażeńskim wyłącznie ci kapłani, którzy mają do tego uprawnienia zdobyte przez uczestnictwo w specjalnych wykładach prowadzonych przez Ks. Bpa W. Plutę dwukrotnie w ciągu roku.

Wyrazem głębokiej troski o życie duchowe kapłanów, i to nie tylko własnej diecezji, ale całej Polski, jest fakt, że Ks. Biskup W. Pluta znany jest w Polsce jako rekolekcjonista, który wygłosił szereg serii rekolekcji dla kapłanów. Kilkakrotnie wygłaszał takie rekolekcje w Krakowie, Pelplinie, Kielcach, Ołtarzewie i w Panewnikach — dla kapłanów Unii Apostolskiej Kleru, w Gdańsku i innych diecezjach. Wygłaszał też wykłady do duchowieństwa na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w ramach konferencji rejonowych w diecezji Włocławskiej, Szczecińsko-Kamieńskiej, Opolskiej i in.

Do tych prac nad formacją duchową i intelektualną kapłanów trzeba dodać konferencje kurialne, sesje dziekańskie, sesje referentów diecezjalnych czy referentów dekanalnych różnych działów pracy duszpasterskiej i in.

Dnia 4 października 1958 r., w czasie Inauguracji Roku w Seminarium Duchownym w Gorzowie, Ks. Bp Ordynariusz powiedział: „*Seminarium stanowi centralny punkt moich zainteresowań...*” Tak zanotował kronikarz. Potem będzie bardzo często notatka w Kronice Seminaryjnej: „*przybył do nas J. E. Ks. Bp Ordynariusz W. Pluta i udzielił święceń...*”, albo: „*...odwiedził nas Dostojny Gość i wygłosił konferencję na temat...*”

Odpowiedzialność Bpa Ordynariusza za Seminarium wyraża się nie tylko w trosce o odpowiedni dobór członków zarządu i profesorów, o utrzymanie materialne Seminarium, ale przede wszystkim w trosce o poziom duchowy i intelektualny kandydatów do kapłaństwa. Wyraża się to przede wszystkim w formie stałego udziału Biskupa diecezji w miesięcznych dniach skupienia, w czasie których wygłasza jedną lub dwie konferencje ascetyczne dla alumnów. Następnie co roku przed święczeniami kapłańskimi i przed diakonatem do kandydatów do wyższych święceń wygłasza Ks. Biskup cztery konferencje na temat celibatu i reguł prowadzenia życia wewnętrznego w kapłaństwie. Oprócz tego wygłasza Biskup Jubilat różne wykłady, jak np. po wizycie „*ad Limina*”, na temat katechizacji itp. Gdy się uwzględni udział Biskupa Ordynariusza w konferencjach dopuszczeniowych do święceń wyższych oraz rozmowy indywidualne z alumnami, wtedy ujawnia się w wielkim skrócie zakres wkładu Biskupa diecezji w formację przyszłych kapłanów.

Warto podkreślić, że każde kazanie czy konferencja, wygłaszane z okazji dnia skupienia, inauguracji roku, święceń czy innych uroczystości seminaryjnych, jest gruntownie przemyślane i wygłaszane z mocą tej wiary, która polega tylko nie na wystudiowaniu prawdy Bożej, ale także jej osobistym doświadczeniu i przeżyciu.

b) *Formacja duchowa i intelektualna członków zakonów i współpracowników świeckich*

Kapłani zakonni, pracujący w diecezji Gorzowskiej w duszpasterstwie, dzielają wszystkie rodzaje działań formacyjnych, jakie właściwe są kapłanom diecezjalnym. Jedynie wyjątkowo, jak np. z racji Roku Odkupienia, zgromadzili się pod przewodnictwem Bpa Ordynariusza w katedrze Gorzowskiej w dniu 1 II 1984 r., by trwać na modlitwie i słuchać Słowa Bożego, wygłaszanego do przedstawicieli zakonów przez Bpa Ordynariusza.

Siostry Zakonne mają zorganizowaną formację ogólnopolską, która również w diecezji Gorzowskiej działa, zgodnie z programem opracowanym i podanym przez Konsultę Przełożonych Wyższych Zakonów Żeńskich. Jakkolwiek troskę o opiekę duchową nad Siostrami Zakonnymi ma w diecezji biskup pomocniczy, to jednak zachodzi wiele okazji do spotkań duszpasterskich i formacyjnych Sióstr, w których bierze również udział Bp Ordynariusz. Wystarczy wspomnieć o wykładach na szkoleniu katechetycznym w czasie wakacji, czy w ciągu roku, w konferencjach wygłaszanych w czasie dni skupienia dla Sióstr, zwłaszcza dla przełożonych domowych i in.

Od początku istnienia Administracji Apostolskiej Lubuskiej, a od 1972 r. diecezji Gorzowskiej brak było kapłanów do obsługi wszystkich placówek duszpasterskich i do pełnego obsłużenia nawet w dziedzinie zwyczajnego duszpasterstwa, jak np. katechizacja dzieci i młodzieży, przygotowanie do małżeństwa itp. Dlatego Biskup Ordynariusz, podobnie jak Poprzednicy — kładł wielki nacisk na szkolenie katechetek i katechetów, organistów, pracowników do poradnictwa rodzinnego, prelegentów do kursów przedmażeńskich, prelegentów dla rodziców przed chrztem dziecka i bierzmowania itp.

Ks. Biskup bardzo chętnie uczestniczy w kursach katechetycznych jako wykładowca i konferencjonista. Przekazuje kandydatom do pracy katechetycznej wiele wskazówek dotyczących życia wewnętrznego i życia modlitwy, a także bardzo istotne wiadomości z dziedziny dydaktyki i pedagogiki katolickiej i to zarówno w oparciu o własne doświadczenie, jak również o gruntowne studium literatury polskiej i zagranicznej z tej dziedziny.

Znacznie więcej uwagi i czasu poświęca Ks. Biskup na udział oso-

bisty w przygotowaniu doradczyń parafialnych i prelegentów na kursy przedmałżeńskie. Sam programuje spotkania i kształcenie prelegentów, zatwierdza prelegentów i zaprasza takich, którzy posiadają w danej dziedzinie gruntowną wiedzę i praktykę metodyczną, a wreszcie wygłasza wykłady i konferencje ascetyczne, gdy tylko czas na to pozwoli.

c) Nauczanie zwyczajne

Najwięcej czasu i energii zajmuje nauczanie wiernych w ramach różnych wizyt i spotkań w parafiach, sanktuariach itp. Na pierwszym miejscu wśród obowiązków nauczycielskich biskupa trzeba wymienić wizyty pasterskie, tzw. wizytacje biskupie. „Instrukcja” dla biskupów przypomina: „*Odbywając wizytację parafii stara się biskup o uwzględnienie między innymi następujących czynności: a) odprawia Mszę św. i głosi Słowo Boże; b) udziela uroczyście sakramentu Bierzmowania, jeśli to tylko możliwe podczas Mszy św.; c) nawiedza dzieci katechizowane...; d) rozmawia z proboszczem i innymi duchownymi związanymi z parafią; odbywa spotkania z duszpasterską radą parafialną, ze stowarzyszeniami oddanymi pracy apostołskiej...*” Tę listę zadań pasterskich w czasie wizyty pasterskiej, łącznie z odwiedzinami chorych, stara się Biskup Ordynariusz gorliwie realizować. Jednak najbardziej sumiennie troszczy się, aby było głoszone Słowo Boże. Wygłasza kazania ogólne i stanowe, odwiedza kościoły filialne i tam również wygłasza kazania. To wszystko sprawia, że w dużej parafii w ciągu dwóch dni wygłasza Biskup od 10 do 15 nauk. Wizytacje tak są ułożone, że Biskup przyjeżdża do parafii dużej w piątek ok. godz. 16.00 i pozostaje w niej do niedzieli do godz. 15.00, natomiast po południu w niedzielę rozpoczyna około godz. 16.00 parafię, która ma mniej wiernych i mniejszą ilość kościołów filialnych. Pozostaje Biskup na tej parafii do wieczora w poniedziałek. W tym czasie: od piątku do poniedziałku wieczorem Biskup Ordynariusz wygłasza ponad 20 kazań ogólnych i stanowych. Wynika z tego, że zaangażowanie Biskupa w funkcję nauczycielską Ludu Bożego jest zwłaszcza w ramach wizytacji ogromne. Niejednokrotnie kapłani nazywają wizytację rekolekcjami parafialnymi albo pogłębieniem rekolekcji, które czasem urządzone są przed przyjazdem Księdza Biskupa do parafii.

Oprócz wizytacji pasterskich odbywają się wizyty Biskupa w parafiach niemal co roku z racji bierzmowania młodzieży. Ksiądz Biskup Ordynariusz wygłasza trzy przemówienia: na początku liturgii, przed samym bierzmowaniem i przed błogosławieństwem. W przemówieniach tych uwzględniani są nie tylko kandydaci do bierzmowania, ale także ich rodzice i świadkowie.

„Instrukcja” dla biskupów przypomina obowiązek osobistego głoszenia Słowa Bożego, podkreślając, że biskup „jeżeli nie ma przeszkody

prawnej, osobiście przepowiada Słowo Boże" (n. 55). Bp Ordynariusz powyższy postulat realizuje bardzo sumiennie. Gdziekolwiek przybędzie na spotkanie z wiernymi lub grupami parafialnymi czy międzyparafialnymi, natychmiast stara się wykorzystać czas na modlitewne skupienie i przekaz Bożej Prawdy. Nic więc dziwnego, że sam niezmordowanie wygłasza wszystkie kazania i konferencje w czasie wizyty pasterskiej, bierzmowania czy innych spotkań duszpasterskich z wiernymi i kapłanami.

Przepowiadanie Bpa Jubilata cechuje obrazowość, ale nade wszystko — zgodnie z zaleceniem „Instrukcji” (n. 57) — jest to „mowa przepojona wiarą, która opiera się na Piśmie św. i wyraża pasterską miłość, odzwierciedla myśl Kościoła i rozumie liczne potrzeby współczesnego człowieka...” Wielką pomocą w autentycznym przekazywaniu Ewangelii w formie żywego Słowa Bożego jest znajomość realiów życia współczesnego człowieka. Osobiste przeżywanie wielkiego bogactwa życia łaski i świętości Bożej przez Kaznodzieję, a równocześnie bezpośrednie stykanie się z ludzką biedą przez rozmowy z ludźmi, kontakty osobiste, relacje duszpasterzy, a także lekturę fachowych czasopism, pozwala Nauczycielowi wiary dotykać najgłębszych i najbardziej obolałych pokładów ludzkiego ducha i leczyć go balsamem prawdy i miłości Chrystusowej.

W nauczaniu poprzez żywe Słowo Boże Ks. Biskup powtarza prawdy, które stanowią istotę ewangelizacji, a mianowicie: akcent położony jest na życie w stanie łaski, do czego przyczyniają się: życie modlitwy, które jest stałą drogą nawracania się; duch pokuty jako metoda odnajdywania siebie w prawdzie; życie sakramentalne jako droga realnego i głębokiego zjednoczenia z Bogiem; wreszcie czyn miłości, który jest owocem działania cnót wlanych i darów Ducha Świętego.

Warto też zwrócić uwagę na metodę przekazu Słowa Bożego. Niemal w każdej nauce, wykładzie czy konferencji Ks. Biskupa Ordynariusza można wyróżnić następujące elementy składowe:

- a) wydarzenie z życia, które mocno dotyka człowieka w jego egzystencjalnej świadomości;
- b) wykład doktrynalny w oparciu o treść Objawienia Bożego i osiągnięcia współczesnych osiągnięć wiedzy, zwłaszcza z zakresu psychologii, pedagogiki, socjologii, filozofii itp.;
- c) zastosowanie praktyczne — wezwanie do działania, wraz z ukazaniem trudności, niebezpieczeństw oraz możliwości dla rozwoju człowieka, gdy opiera się na Chrystusie jak na skale.

Jak wynika z powyższego przedłożenia, słuchacze nauczania biskupiego są bardzo zróżnicowani pod względem duchowego przygotowania, potrzeb duchowych itp. Bowiem nauczanie biskupie obejmuje nie tylko wiernych żyjących we wspólnotach parafialnych, ale także grupy specjalne, jak kapłanów, kleryków, wspólnoty zakonne i przeróżne grupy

parafialne. Zwłaszcza głoszenie Słowa Bożego dla grup o ściśle ustawionym profilu potrzeb duchowych — ze względu na specyfikę ich powołania i apostołatu — wymaga od Pasterza diecezji doskonałego rozeznania konkretnych sytuacji tych grup i ich duchowych potrzeb. I właśnie w tej dziedzinie przekazu ustnego Słowa Bożego ujawnia się wielkie bogactwo mądrości, głębia duchowego życia, a zwłaszcza gruntowne przygotowanie naukowe i duchowe do każdej wypowiedzi. Żarliwa modlitwa, gruntowne studium oraz mądre spojrzenie na życie człowieka współczesnego w świetle Ewangelii — wszystkie te czynniki pozwalają Ks. Biskupowi Ordynariuszowi trafiać do każdego człowieka i to w samym centrum jego duchowego głodu.

II. FUNKCJA NAUCZYCIELSKA

W PISMACH J. E. Ks. Bpa ORDYNARIUSZA Dra W. PLUTY

Jako kapłan diecezji Katowickiej, Ks. Bp W. Pluta został zaangażowany do pracy duszpasterskiej zwłaszcza jako prefekt młodzieży i katecheta. Tego rodzaju praca była okazją do opracowania katechez, konferencji wychowawczych dla rodziców i młodzieży dorastającej i kazań. Podstawą sumiennej pracy w tej dziedzinie było nie tylko gruntowne studium teologii w Seminarium i życie wewnętrzne, ale również specjalizacja w ramach studiów uniwersyteckich z zakresu Pisma św. Bowiem jeszcze jako diakon Ks. Biskup uzyskał stopień naukowy magistra teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie pracy: *Pojęcie „Hokma” (mądrość) w Starym Testamencie w odniesieniu do Nowego Testamentu*. Ks. prof. Józef Archutowski — promotor pracy — ocenił pracę jako bardzo dobrą, a młody ksiądz magister po uzyskaniu dyplomu otrzymał nagrodę za sumienne, wnikliwe i metodyczne napisanie pracy magisterskiej. Doskonałe wyniki naukowe w ramach studiów seminaryjnych, doskonale oceniona praca magisterska i ciągle zainteresowanie problemami teologicznymi młodego duszpasterza sprawiły, że jako prefekt podjął się Ks. Biskup pisania pracy doktorskiej pod kierunkiem ks. prof. Mariana Michalskiego. Jednak nawał pracy duszpasterskiej, a także angażowanie się do zagadnień formacji kapłanów mocno utrudniały opracowanie tezy doktorskiej. Bowiem oprócz katechez, konferencji dla różnych grup i zespołów coraz częściej trzeba przygotowywać też wykłady dla kapłanów na konferencje rejonowe czy dekanalne, a także wykłady dla katechetów. Czasy II wojny światowej uniemożliwiły wszelką pracę pisarską. W tym okresie musiał kapłan na Śląsku ograniczyć się do opracowania kazania lub katechezy, gdyż wszelka inna działalność duszpasterska uważana była za propagandę anty-

państwową, o czym świadczy zarekwirowanie maszyny do pisania i papieru maszynowego przez Gestapo za wysłanie kilku kartek z formułą żalu doskonałego żołnierzom z terenu parafii, którzy przebywali na froncie.

Pierwsze lata powojenne, pomimo wielkiego nawału pracy duszpasterskiej, mógł Ksiądz Biskup jako administrator, a potem proboszcz wykorzystać na zakończenie pracy doktorskiej i jej obronę. Właśnie w 1949 roku Ks. Biskup obronił na Uniwersytecie Jagiellońskim rozprawę pisaną pod kierunkiem ks. prof. Mariana Michalskiego pt. *Badania nad Didache od czasu jej odkrycia do czasów obecnych*.

Uzyskanie stopnia naukowego i dotychczasowe osiągnięcia w dziedzinie formacji młodzieży, a także zaangażowanie w sprawy formacji duchowieństwa w diecezji sprawiły, że w 1951 r. zamianowany został rektorem Studium Pastoralnego dla młodych księży.

O tematyce wykładów Ks. Rektora i ich sumiennym przygotowywaniu świadczą artykuły opublikowane przez Bpa Plutę w „*Homo Dei*”:

1. *Nasze dziękczynienie po Mszy św.*,
2. *Studium duszpasterza jako źródło jego kultury duchowej i warunek skutecznej pracy*,
3. *Świętość kapłana na co dzień*,
4. *Zadawanie pokut na spowiedzi*.

Dwa pierwsze artykuły opublikowane były w 1951 r., a dwa następne w roku 1952.

Kierowanie placówką naukowo-duszpasterską, utworzoną dla kontynuowania formacji teologiczno-duszpasterskiej neoprezbiterów, coraz wyraźniej ustawiało zainteresowania Ks. Biskupa w kierunku teologii spekulatywnej i duszpasterskiej. Świadczą o tym publikowane artykuły w latach 1958/59. Oto tytuły drukowanych opracowań:

1. *Katecheza przedślubna*, „*Ateneum Kapłańskie*” 53(1958) 92—100,
2. *Duszpasterstwo młodych małżeństw*, „*Gorzowskie Wiadomości Kościelne*” 2(1958) 476—491,
3. *Duszpasterskie wskazania dla pogłębienia życia religijnego młodzieży*, tamże 3(1959) 69—79,
4. *W eucharystycznej szkole miłości*, „*Ateneum Kapłańskie*” 54(1959) 231—244,
5. *Katechizacja przedmałżeńska*, tamże 54(1959) 329—335,
6. *Dogmatyczne podstawy duszpasterstwa i teologii pastoralnej* (na podstawie pracy ks. prof. Arnolda z Tubingen), „*Zeszyty Naukowe KUL*” 2(1959) 103—116.

Wyliczone publikacje drukowane są tylko nikłą częścią opracowań rękopiśmiennych, które Ks. Biskup jako proboszcz, rektor Instytutu Pastoralnego i dziekan przygotowywał sumiennie do realizowania powierzono-

nych sobie zadań pasterskich. Tak gruntowne przygotowanie naukowe, duszpasterskie i pedagogiczne będzie źródłem bardzo płodnej pracy piarskiej w okresie pełnienia posługi Pasterza diecezji Gorzowskiej. Wielość i różnorodność form tych opracowań sprawia, że dla ułtawienia i jasności należy je omówić w odrębnych paragrafach.

§ 1. Listy pasterskie

Dwudziestolecie pracy pasterskiej Ks. Bpa Ordynariusza, a ostatnio 25-lecie pracy w diecezji Gorzowskiej stało się okazją do zebrania w jedną całość wydanych w okresie 25 lat listów pasterskich i innych pism o podobnym charakterze, jak np. odezwy, orędzia, słowo pasterskie itp. Opracowany w trzech tomach zbiór obejmuje 161 odrębnych pozycji. Są to oficjalne pisma Pasterza diecezji do kapłanów, kleryków, zgromadzeń zakonnych, grup duszpasterskich (np. akademicy), parafii itp. Zgromadzony materiał na ponad 1100 stronach maszynopisu ułożony jest w porządku chronologicznym. Każdy tom opatrzony jest spisem treści i indeksem rzeczowym. Również zbiór pism z każdego roku posiada swój spis treści. Tak opracowany przez bpa P. Sochę zbiór pism otrzymali: Biskup Jubilat — Autor pism, Kuria Biskupia, Biblioteka Seminarium Gorzowskiego, autor niniejszego opracowania. Dwa pierwsze tomy otrzymały również: Biblioteka KUL i Biblioteka ATK.

Tego typu opracowanie pism Bpa Ordynariusza ma być nie tylko pomocą dla wielu księży, którzy podejmują się studiów specjalistycznych z pracy duszpasterskiej w diecezji Gorzowskiej, ale także uprzystępnienie — te pisma, które są już niedostępne i znajdują się jedynie w archiwum kurialnym.

Opracowany indeks rzeczowy dołączony do każdego tomu ujawnia dosyć jasno tematy wiodące, które jak nić przewodnia przewijają się w nauczycielskiej funkcji Biskupa Ordynariusza. I tak np. niemal przez wszystkie teksty przewija się troska o wyjaśnienie, na czym polega istota świętości chrześcijanina, czyli życie w stanie łaski uświęcającej. Myśl ta zgodna z duchem Ewangelii św. i Soboru Watykańskiego II, jako nakaz apostołatu, jest realizowana bardzo gorliwie nie tylko w nauczaniu ustnym, ale też w tekstach pisanych. Chodzi Ks. Biskupowi o to, by każdy człowiek wierzący osiągnął stan ducha taki, iż mógłby wszystkie codzienne wydarzenia przeżywać i oceniać w Chrystusie, czyli w duchu wiary.

Wiele listów pasterskich dotyczy pewnych grup wierzących i ich potrzeb duchowych. I tak np. w latach sześćdziesiątych najwięcej miejsca poświęca Ksiądz Biskup małżeństwu i rodzinie oraz przygotowaniu do małżeństwa. Powodem tego jest m.in. pełnienie w tym czasie funkcji Przewodniczącego Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Rodzin.

Przez cały okres pasterzowania zwraca się Ksiądz Biskup Ordynariusz z wielkim zatroskaniem do kapłanów, apelując o ducha modlitwy i Bożej mądrości w realizowaniu posługi duszpasterskiej. Niemal każdy list pasterski do wiernych poprzedzony jest krótkimi wskazaniem i uwagami duszpasterskimi do kapłanów. Kapłaństwu i życiu wewnętrznemu kapłanów poświęcone są też odrębne listy pasterskie.

Zagrożenia w duszpasterstwie dzieci i młodzieży, zwłaszcza w latach siedemdziesiątych, spowodowały, że w tym okresie Ksiądz Biskup wydał kilka obszernych listów o konieczności wychowania religijnego, metodach pedagogicznych, wynikających z Ewangelii i odpowiedzialności rodziców i duszpasterzy za formację duchową młodego pokolenia.

Często poruszane tematy w listach pasterskich to również Eucharystia, chrzest, bierzmowanie i sakrament pokuty. Wiąże się to ściśle z troską o właściwe zrozumienie przez wiernych i przez duszpasterzy wielkich duchowych wartości, jakie oferuje im posoborowe wydanie liturgicznego i duszpasterskiego sprawowania tych sakramentów. Ks. Bp Ordynariusz zdaje sobie doskonale sprawę, że każdy sakrament jest najbardziej owocnym miejscem spotkania człowieka wierzącego z Bogiem i dlatego pragnie wszystkich wiernych przygotować do jak najowocniejszego korzystania z tych źródeł zbawienia.

Od początku lat siedemdziesiątych Ks. Biskup Jubilat co roku poświęcał list pasterski sprawie budownictwa sakralnego. W związku z dynamiczną rozbudową miast sprawa budownictwa sakralnego stawała się coraz bardziej pierwszoplanową.

Dla przykładu warto przytoczyć jeden z listów pasterskich wydany w dwu częściach, czyli przeznaczony do czytania wiernym na dwie niedziele w 1978 r., na temat „*Pokuta — jako wychowanie do dojrzałości i wychowanie sumienia*” W pierwszej części listu przypomina Autor, że zabijaniu Boga — ateizacji i zabijaniu człowieka — dzieciobójstwu zdolny jest przeciwstawić się tylko człowiek pokuty, czyli człowiek — który gotowy jest do tego, aby dokonać w sobie mocą Boga i swoją współpracą całkowitej przemiany. Ta przemiana jest możliwa, bo człowiek jest przeniknięty światłością i miłością Boga, życiem Bożym podarowanym ludziom; przez co człowiek poprawnie ocenia rzeczywistość świata i siebie; a przez to zgodnie z Bożą prawdą układa swoje życie i postępowanie; a to wszystko dzięki Jezusowi Chrystusowi, Jego nauce i postawie; i dlatego człowiek musi wyrzec się egoizmu, musi umieć i cierpieć z Jezusem Chrystusem, i z Nim zmartwychwstać. Owocami tak pojętej pokuty są: ubogacenie człowieczego życia, gotowość do ofiarnego życia w cierpieniu i pełna dojrzałość osoby ludzkiej. Nagrodą zaś jest sumienie oparte o Boże rozumienie i Boże działanie miłości.

W drugiej części poświęconej zagadnieniu „*wychowania w Kościele*

do dojrzałości przez pokutę i ofiarę” przypomina Autor, że Post, jako okres pokuty, uczy zwyciężać siebie i wychowuje do prawdziwej wolności. Dlatego następuje zachęta do praktycznie rozumianych dzieł pokutnych, by przez to człowiek wierzący mógł formować się do dojrzałości, a tym samym do pełnej odpowiedzialności za Kościół.

Krótkie tylko streszczenie listu ukazuje, jak bardzo mocno Autor stara się uwzględnić podstawy teologiczne poruszonego tematu, a następnie, jak wiele daje cennych uwag praktycznych do realizacji przedłożonej treści w życiu chrześcijanina.

Należy tu uczynić konieczną uwagę, iż zasygnalizowane tematy listów i szkicowe omówienie jednego z nich stanowi jedynie rodzaj ogólnego bardzo omówienia tego zagadnienia. Indeks rzeczowy pism Biskupa Ordynariusza ukazuje bowiem wielkie bogactwo tematyki, której tutaj nawet w pełni wyliczyć nie usiłujemy. Tematy te mogą stać się przedmiotem odrębnych analiz naukowych i one mogą sobie rościć prawo do wyczerpującego ujęcia.

§ 2. Rozporządzenia duszpasterskie

Do roku 1968 ukazało się tylko jedno rozporządzenie w sprawie kursów przedmażeńskich i nauczania przedślubnego w *Okólniku* nr 1 z 1960 roku. Drugie rozporządzenie nazwane wizytacyjnym było wydane w 1971 roku i opublikowane w *Gorzowskich Wiadomościach Kościelnych* 14(1971) 190—191. To rozporządzenie nie zostało włączone do zbioru rozporządzeń duszpasterskich.

Aktualne potrzeby duszpasterskie stały się okazją do wydawania co pewien czas — stosownie do okoliczności — rozporządzeń duszpasterskich, określanych literą „L”. Mają one nie tyle walor wskazania czy rady, ale raczej normy prawnej, która zobowiązuje wszystkich kapłanów pracujących w diecezji Gorzowskiej do realizowania programów i pouczeń duszpasterskich w nich zawartych.

Jednym z istotnych celów rozporządzeń duszpasterskich jest podanie kapłanom konkretnych i praktycznych wskazań dotyczących zasad współpracy kapłanów w ramach zespołów parafialnych i dekanalnych, współpracy kapłanów z laikiem i formacji laikatu; działań duszpasterskich zmierzających do pełnej możliwie realizacji rocznych programów duszpasterskich i homiletycznych w kontekście warunków właściwych dla terenu diecezji Gorzowskiej; prowadzenia działań duszpasterskich o specjalnym profilu, jak kandydaci do małżeństwa, ministranci, obrona życia nienarodzonych itp. Autor rozporządzeń, podając wskazania, opiera ich owocność na zakorzenieniu w pogłębionym studium teologii i życiu wewnętrznym duszpasterza.

W okresie od września 1968 r. ukazało się 46 rozporządzeń duszpasterskich. Zebrane razem stanowią niemal w pełni wyczerpujący podręcznik treści, metod i form duszpasterstwa stosowanego w diecezji.

Rozporządzenia duszpasterskie dotyczące tematyki danego roku duszpasterskiego mają tylko częściowo charakter przejściowy. Faktycznie jednak są one ciągle aktualne, gdyż aktualizacja programów duszpasterskich polega głównie na ukazaniu dużej zbieżności tematyki programu z wieloma uprzednio wydanymi rozporządzeniami duszpasterskimi, listami pasterskimi lub innymi opracowaniami udostępnionymi księżom przez Bpa Ordynariusza.

Większość rozporządzeń, jak np. dotyczące narad duszpasterskich (n. 1), małżeństwa (n. 4), przygotowania do małżeństwa i duszpasterstwa młodych małżeństw (n. 5), konferencji z rodzicami (n. 9), chrztu św. (n. 13,40), obrony życia nienarodzonych (n. 21), bierzmowania (n. 22), sakramentu pokuty (n. 32), katechizacji (n. 33), formacji służby liturgicznej (n. 38), rozbudzenia ducha modlitwy i zwyczajnym duszpasterstwie (n. 41), budzenia powołań kapłańskich i zakonnych (n. 43) itp., ma moc zobowiązującą na stałe i jest przedmiotem rozmów duszpasterskich z ks. proboszczem i księżmi współpracownikami w czasie wizytacji biskupich i dziekańskich.

Dla przykładu przytoczyć warto szkic jednego rozporządzenia, które dotyczy „*ewangelizacji poprzez chrześcijańskie wychowanie dzieci i młodzieży w rodzinie*” — L 42. Według Autora tego rodzaju ewangelizacja ma się realizować w formie:

- I. uaktywnienia działania, w rodzinie i poprzez rodzinę, w życiu liturgicznym Kościoła,
- II. duszpasterstwa rodzin w dziedzinie życia religijno-moralnego, pogłębienia świadomości w dziedzinie psychologiczno-wychowawczej,
- III. wykorzystania przekazu wiary w parafii w formie katechizacji, wywiadówek, pięciokrotnych spotkań duszpasterza z młodymi małżeństwami,
- IV. korzystania z przygotowanych pomocy duszpasterskich.

Do tego rozporządzenia należą też cztery załączniki:

1. Próba wzoru modlitwy rodzinnej,
2. Program duszpasterski 1979/80 — o wychowaniu dzieci i młodzieży,
3. Podręcznik Bpa W. Pluty: „*Przygotowanie do chrztu św.*”,
4. Próba wzorca spotkań duszpasterskich dla młodych małżeństw.

Ostatnie rozporządzenie duszpasterskie — L 46 — stanowi pewnego rodzaju syntezę programu duszpasterskiego w ujęciu Biskupa Ordynariusza i w jednym schemacie ujmuje wszystkie dotychczasowe rozporządzenia.

§ 3. Pomoce duszpasterskie dla kapłanów

Blisko 25 lat doświadczenia duszpasterskiego na różnych placówkach pozwoliło dostrzec Biskupowi Ordynariuszowi, jak ważną sprawą jest doksztalcenie duszpasterskie kapłanów przez opracowywanie i udostępnianie im dobrych materiałów. Dlatego od początku swej pracy pasterskiej w diecezji Gorzowskiej Ks. Biskup Ordynariusz poleca i zachęca księży do dokładnego studiowania Jego opracowań wydanych w maszynopisach lub na powielaczu.

Opracowywane materiały odznaczają się:

1. aktualnością duszpasterską, gdyż wynikają z potrzeby chwili;
2. precyzją naukową — są bowiem owocem gruntownego studium literatury naukowej z dziedziny teologii — psychologii — pedagogiki i innych dyscyplin, które wnoszą wiele do owocniejszego prowadzenia pracy duszpasterskiej;
3. jednolitą metodą — każde bowiem opracowanie dzieli się na dwie części: pierwszą poświęconą spekulatywnej analizie zagadnienia i metodzie korzystania z materiału znajdującego się w opracowaniu oraz drugą, w której są podane konkretne, gruntownie przemyślane i sumiennie opracowane konferencje, katechezy, pogadanki itp. materiały tak pomocne w pracy nie tylko początkującego, ale i doświadczonego duszpasterza.

Pomoce duszpasterskie dadzą się zgrupować w trzy zasadnicze grupy tematyczne, a mianowicie: duszpasterstwo sakramentalne, formacja dzieci, młodzieży i rodziców oraz formacja laikatów zwłaszcza przez duszpasterstwo grup i zespołów. Specjalny dział stanowi materiał opracowany z myślą o formacji duszpasterzy. Artykuły drukowane natomiast stanowią zestaw tematyki, która częściowo pokrywa się z tematyką opracowań, ale w zasadzie treścią wybiega daleko poza prace wydane w maszynopisach.

1. POMOCE DLA DUSZPASTERSTWA SAKRAMENTALNEGO W PARAFII

Szafarstwo sakramentów św. jest jedną z trzech dróg uświęcenia chrześcijanina. Bowiem Słowo Boże przygotowuje do przyjęcia z wiarą i owocnie czynu zbawczego w sakramencie, a Słowo i Sakrament tworzą fundament miłości czynnej i ofiarnej chrześcijanina. Dlatego też mądry duszpasterz kładzie wielki nacisk na odpowiednie przygotowanie wiernych do korzystania z sakramentów św. Bowiem to przygotowanie łącznie z godnym i pięknym ich sprawowaniem warunkuje ich owocność.

Na podstawie bogatego doświadczenia duszpasterskiego Ks. Bp Ordynariusz we wszystkich pismach i opracowaniach na duszpasterstwo przez szafarstwo sakramentami świętymi zwraca szczególną uwagę. Okazją do gruntownego przepracowania i nowego opracowania zagadnień teologiczno-pastoralnych i liturgicznych sakramentów św. było wydawanie w okresie posoborowym nowych, przystosowanych do obecnych warunków i potrzeb ludzi, zwłaszcza w dziedzinie uprzyśpieszenia skarbcza Słowa Bożego w sprawowaniu sakramentów św. — obrzędów poszczególnych sakramentów.

Na szczególną uwagę zasługują opracowania materiałów pomocniczych do owocniejszego sprawowania sakramentów chrztu, bierzmowania, wczesnej Komunii św., sakramentu pokuty i małżeństwa.

1) Ch r z e s t św., Gorzów 1979, s. 115.

Nowy obrzęd sprawowania sakramentu chrztu św. zobowiązuje Ordynariusza danej diecezji, aby przygotował i nadał moc zobowiązującą specjalnej instrukcji dla duszpasterzy i wiernych. W instrukcji takiej mają być ukazane wszystkie elementy teologiczno-pastoralno-liturgiczne dotyczące sprawowania tego sakramentu. Chodzi nie tylko o przepisy liturgiczne — chociaż one też są bardzo ważne — ale treść instrukcji ma omówić, na czym polega przygotowanie rodziców dziecka, a także całej wspólnoty wiernych do owocnego udziału w obrzędach tego sakramentu. Ma to być więc podręcznik, w którym zawarte są konferencje, kazania, homilie czy wzory spotkań z rodzicami. Wykorzystanie tych materiałów przez duszpasterza winno zapobiegać niebezpieczeństwu pustego formalizmu w tak istotnych dziedzinach życia chrześcijańskiego.

Ks. Bp Ordynariusz opracował taki podręcznik, w którym zawarte są wskazania metodyczne, jak z niego korzystać, a także i przede wszystkim — konkretne materiały wzorcowe przemówień i rozmów z rodzicami dzieci i rodzicami chrestnymi. Treść tych konferencji obejmuje naukę dogmatyczną o sakramencie chrztu św., liturgię sprawowania sakramentu itp. Metodycznie treść podręcznika tak jest ukształtowana, że materiał ten nie stanowi tylko doktrynalnego pouczenia, które ma karmić umysł ludzki — chociaż takie pouczenie jest bardzo istotne — ale obejmuje też wzory rozmów wraz z krótkimi wyjaśnieniami podstaw wychowania w rodzinie i przez rodzinę; wskazania dotyczące formacji religijnej i ascetycznej i to od najmłodszych lat. Najważniejsza część treści pouczeń dotyczy samych rodziców. Autor pragnie drogą pouczenia i praktycznych ćwiczeń modlitewnych wprowadzić rodziców w osobiste i w pełni zaangażowane życie duchowe, zwłaszcza pragnie przekonać rodziców o konieczności stałego życia w łasce uświęcającej, częstej i pogłębionej modlitwy, częstego korzystania z sakramentów św., obchodzenia w duchu chrześcijańskim niedziel i świąt w domach rodzinnych. Te bowiem czynniki tworzą warunki środowiskowe i stanowią podstawy wychowania. Część formacyjna podręcznika tak jest ułożona, aby rodzice przez krótkie i różnorodne formy modlitwy z kapłanem uczyli się podstawowych zasad duchowości rodziców i sztuki wy-

chowywania swoich najmłodszych dzieci w domu rodzinnym. Bowiem to wychowanie uwarunkowane jest środowiskiem duchowym, w jakim wzrastają i rozwijają się małe dzieci.

Pouczenia zawarte w podręczniku winny być przekazywane co pewien czas wszystkim wiernym w ramach niedzielnych kazań. Chodzi Autorowi o to, aby te nauki, zawierające krótkie informacje z pedagogiki chrześcijańskiej, mogły w sposób zasadniczy wprowadzać wiernych w tajemnicę życia chrześcijańskiego „*esse in Christo*”. Według pouczenia, wiernych winien duszpasterz zapraszać do uczestnictwa w samym sprawowaniu obrzędów chrztu św., zwłaszcza gdy sprawuje się uroczyste w czasie Mszy św.

Rodzice dziecka są zobowiązani do uczestnictwa w spotkaniach duszpasterskich sześć razy przed chrztem. Jak wynika z dotychczasowej praktyki, rodzice chrzestni, a zwłaszcza rodzice dziecka, uczestniczą w takich naukach. Warto jednak zaznaczyć, że owocność tego rodzaju katechezy dorosłych uwarunkowana jest nie tylko dobrze opracowanym przez Ks. Biskupa podręcznikiem, ale także zależy od duchowego zaangażowania i osobowości samego duszpasterza.

2) Sakrament bierzmowania. Powiązanie z pedagogiką religijną i dydaktyką oraz z praktyką wychowawczą w rodzinie, Gorzów 1981, s. 270.

Odnowiony obrzęd sakramentu bierzmowania stał się dla Ks. Biskupa okazją do opracowania podręcznika dla duszpasterzy. Pasterz diecezji pragnie przez to opracowanie pomóc duszpasterzom w jak najdoskonalszym wykorzystaniu tego sakramentu do formacji wiernych w wierze i chrześcijańskiej moralności. Podręcznik ten jeszcze jaśniej niż podręcznik o chrzcie ukazuje możliwości duszpasterskie tkwiące w przygotowaniu do tego sakramentu i jego przeżywaniu.

Zgodnie z instrukcją, duszpasterze mają wykorzystywać konferencje zawarte w podręczniku w ciągu całego roku w ramach spotkań z wiernymi całej parafii. Bowiem sakrament bierzmowania stawia sobie za cel budowanie prawdziwej wspólnoty Kościoła. Drugi rodzaj spotkań to konferencje dla rodziców i świadków młodzieży, która ma przystąpić do sakramentu bierzmowania.

Podręcznik wymaga współpracy i udziału w dziele przygotowania do sakramentu bierzmowania ze strony całej wspólnoty parafialnej. Dlatego Autor zaleca, aby często w naukach niedzielnych nawiązywano do tak ważnego wydarzenia dla wspólnoty wierzących. W ten sposób, poprzez częste wzmianki o treści i znaczeniu sakramentu mocy Ducha Świętego, choćby one były bardzo krótkie, formuje się w umysłach i sercach wiernych świadomość wielkiego znaczenia jego darów. A to ma znaczenie nie tylko dla kandydatów do bierzmowania, ale formuje wszystkich wiernych, którzy otrzymali ten sakrament wiele lat temu i nie uświadomili sobie dostatecznie dotychczas jego roli w życiu chrześcijanina.

Samo przygotowanie młodzieży dokonuje się, zgodnie ze wskazaniem zawartymi w podręczniku, w ciągu całego roku katechetycznego — w ramach katechizacji 7 klasy. Oprócz tego rodzaju formacji intelektualnej, konieczna jest formacja modlitewna. W tym celu młodzież raz w miesiącu gromadzi się w kościele nie w tym celu, aby usłyszeć nowe pouczenie o charakterze doktrynalnym, ale po to, aby

przez doświadczenie Boga na modlitwie i w sakramencie Bożego Miłosierdzia przygotowywać się praktycznie do samowychowania w życiu duchowym i w działaniu. Dlatego w ramach tych spotkań istotnymi formami działania pasterskiego są: modlitwa, rozmyślanie, możliwość skorzystania z sakramentu pokuty i przystąpienia do Komunii św. Tego rodzaju praktyki uczą młodych ludzi: stałego życia w stanie łaski uświęcającej; praktyki codziennego robienia rachunku sumienia przed krzyżem, zwłaszcza z trwania w stanie łaski; wreszcie uczą życia ascetycznego, życia ofiary. Wszystkie te czynniki razem wzięte prowadzą do uformowania człowieka dojrzałego i odpowiedzialnego. Tak więc miesięczne spotkania w kościele winny stawać się doskonałą szkołą samowychowania, które jest tak ważne w formacji osobowości młodego chrześcijanina. Ma to być okazja do otwierania umysłów i serc młodzieży na Chrystusa Boga — na łaskę, aby w ten sposób wprowadzić młodego człowieka do prowadzenia bliskiego współżycia z Bogiem.

Ważna jest strona metodyczna i liturgiczna tego rodzaju spotkań. Autor podkreśla, że krótkie medytacje i modlitwy prowadzone przez kapłana winny być przeplatane dłuższymi chwilami modlitwy osobistej w milczeniu. Modlitwa wspólna i modlitwa milczenia przeplatane winny być pięknymi śpiewami, które wykonuje dobrze przygotowana schola młodzieżowa. Kapłan lub lektor wprowadza uczestników nabożeństwa w bogatą treść śpiewanych tekstów.

Rodzice młodzieży bierzmowanej zapraszani są na podobne spotkania raz na dwa miesiące. Celem takich spotkań jest samowychowanie rodziców. Przez systematyczną pracę nad sobą mają rodzice przygotowywać się do pełnienia zadań w rodzinie, w domu, gdzie winni budować kościół domowy, przez to iż stwarzają odpowiednie „warunki środowiskowe”, sprzyjające katolickiemu wychowaniu dzieci i młodzieży. Tego rodzaju „środowisko” tworzą nie uwagi i słowa napominające, płynące z ust rodziców, zwłaszcza gdy wypowiedane są bez miłości, lecz warunki te stwarza duchowe i pogłębione wewnętrznie życie członków rodziny, gdy serca ich przenika łaska Boża.

W ramach 6 spotkań rodzice mają być wprowadzeni w tajemnicę życia nadprzyrodzonego, w moc miłości rodzicielskiej do dzieci. Wiadomym jest bowiem, że młodzież w tym okresie przeżywa wiele trudności z życiem seksualnym i najczęściej potrzebuje szczerzej miłości w rodzinie. Często rodzice słabo są uświadomieni, by mogli rozeznąć stan duchowy młodych w tym tak trudnym, z punktu widzenia psychologicznego okresie, i by im pomóc. Dlatego duszpasterz winien pouczać rodziców o okresie dojrzewania, o trudnościach młodzieży, a także rodziców z dziećmi. Trzeba jasno uświadomić rodzicom, że tylko Duch Boży, promieniujący z serc rodziców, skutecznie prowadzi do dobrego tych młodych, którzy są trudni dla siebie i wychowawców. I tylko rodzice — sami dojrzały Duchem Bożym — mogą tymi młodymi pokierować i im pomóc.

Po jednej godzinie rozważań — modlitwy, śpiewu i pouczenia rodzice winni mieć okazję do skorzystania z sakramentu pokuty.

W podręczniku Ks. Biskupa oprócz części metodologicznej zawarte są w części pastoralnej: modlitwy, śpiewy, pouczenia, które mają stanowić praktyczną pomoc dla duszpasterzy. Jedna część tych materiałów obejmuje wzory i treść spotkań miesięcznych z młodzieżą, druga spotkań z rodzicami.

Ogromnie cenny w podręczniku jest fakt, iż Autor nie tylko wykorzystał w pełni dane teologii spekulatywnej i pastoralnej, jakie zawarte są w nowym obrzędzie sakramentu bierzmowania, ale także powiązał te bogate w treści dane z pedagogiką religijną i dydaktyką oraz z praktyką wychowawczą w rodzinie.

- 3) *Przygotowanie do wczesnej Komunii św.* Materiały pomocnicze do realizacji wczesnej Komunii św. oznaczone w zarządzeniu z dnia 19 II 1963 r. Szkice katechez — pogadanek dla katechetek i rodziców, Gorzów, wrzesień 1963, s. 255.

Pogadanki opracowane zostały zgodnie ze wskazaniem Papieża Piusa X. Autorowi chodzi głównie — jak zaznacza we wstępie — o wprowadzenie dziecka w życie eucharystyczne, w osobisty kontakt modlitewny i życiowy z Bogiem. Podawanie prawdy Bożej, jako pierwsza część przygotowania, zostało sprowadzone do niezbędnego minimum. W podawaniu prawdy objawionej posługuje się Autor podręcznika metodą obrazową. Materiał rozłożony jest na cały rok, ale można go również zmieścić w okresie od początku stycznia do połowy czerwca.

Każde zagadnienie omówione jest w trzech pogadankach:

- pierwszą prowadzi zawsze katecheta w obecności matek — polega ona głównie na podawaniu kwestii i powinna się odbywać na początku tygodnia;
- drugą prowadzi katecheta również w obecności matek — polega ona na wprowadzeniu w życie eucharystyczne — mogłaby odbywać się np. w piątek;
- trzecią prowadzi sama matka w domu rodzinnym — celem tej pogadanki jest życie dziecka poznana prawdą, czyli wezwanie do życia w duchu wiary.

Tego typu metoda formacji dziecka do odpowiedzialności za wiarę i życie z wiary jest bardzo skuteczna, ale wymaga bardzo intensywnego zaangażowania katechety i rodziców. W aktualnej sytuacji, kiedy klasy zerowe, a nawet dzieci przedszkolne otrzymują formację często w duchu zupełnie laickim, tego typu przygotowywanie dzieci do życia w zjednoczeniu z Chrystusem, wraz z pełnym zaangażowaniem rodziców, może stanowić bardzo ważny czynnik kształcenia dojrzałego chrześcijanina od najmłodszych lat.

- 4) *Uzasadnienie, motywacja dla dzieci i młodzieży przed częstą spowiedzią św.*, Gorzów 1982, s. 60.

Odnowiony obrzęd sakramentu pokuty przypomina dawne prawdy, ale ujawnia również zagrożenia, jakie płyną z błędnie pojętej skuteczności tego sakramentu. Dlatego Biskup Gorzowski, w obliczu zbytńskiego urzeczowienia sakramentalnego (samo rozgrzeszenie dokonuje odpuszczenia grzechów według zasady, iż sakramenty działają na mocy „opus operatum”), przypomina, że zwłaszcza w sakramencie pokuty warunkiem istotnym uzyskania ważnego rozgrzeszenia są akty penitenta, a więc: żal za grzechy, szczerą spowiedź i zadośćuczynienie. Tak więc skuteczność sakramentu pokuty i jego ważność zależy w pierwszym rzędzie od usposobienia penitenta, a potem dopiero od spowiednika.

Na tym tle zrozumiałym się staje, jak istotną jest sprawą dobre przygotowanie i formacja dzieci i młodzieży do ważnego i owocnego korzystania z sakramentu pokuty. Zachodzi przy tym obawa, że wielu młodych ludzi, a także i starszych, którzy nie posiadają odpowiedniej dyspozycji wewnętrznej, nie uzyskuje łaski przebaczenia, gdyż z powodu braków w usposobieniu (aktach penitenta) sakrament ten będzie nieważny.

Właśnie dla zapobieżenia tego rodzaju niebezpieczeństwu Biskup Ordynariusz opracował dla dzieci i młodzieży „Motywacje”, dzięki którym młody człowiek uświadamia sobie konieczność pojednania z Bogiem i poznaje drogi do odzyskania

utraconych łask. Motywacje te potrzebne są zwłaszcza do częstych, tzw. miesięcznych spowiedzi dzieci i młodzieży. Tu najczęściej może zakraść się rodzaj bezdusznego formalizmu.

Autor po wyjaśnieniu, w rozdziale wstępnym, szerokiego tła pedagogiczno-duszpasterskiego, w następnych dwóch rozdziałach daje wyjaśnienie teologiczne i pedagogiczne zagadnienia, a zwłaszcza metodę posługiwania się podręcznikiem. Podobnie jak w innych opracowaniach Biskupa Ordynariusza, nie można przy korzystaniu z tego podręcznika pominąć części metodyczno-doktrynalno-duszpasterskiej, gdyż wówczas część druga, zawierająca konkretne pomoce duszpasterskie, nie będzie mogła być wykorzystana w całej pełni. Dlatego też, zanim duszpasterze przystąpią do wykorzystywania konkretnych wzorców motywacji, winni najpierw dokładnie przeanalizować rozdziały I, II i III. Podanych 20 wzorców — zdaniem Autora — nie wyczerpuje tematu, ale ma być dla duszpasterza źródłem natchnienia do opracowywania następnych wzorców motywacji do spowiedzi św.

Ostatnia część podręcznika poświęcona jest pedagogicznym uwagom o spowiadaniu dzieci i młodzieży. W tej właśnie części Ks. Biskup pragnie wyakcentować wszystkie elementy pedagogiczno-psychologiczne (*opus operantis*) konieczne do prawidłowej formacji duchowej dzieci i młodzieży. Spowiedź św. bowiem jest jednym z najlepszych środków indywidualnego kierowania duszami i dlatego winna uwzględniać osobę penitenta. Ta odrębność osobowa penitenta ujawnia się zwłaszcza w wyznawaniu grzechów, stosowanym napomnieniu i pouczeniu oraz w indywidualnym postanowieniu poprawy i zadośćuczynieniu.

Wykorzystanie sumienne tego podręcznika jest tym bardziej konieczne, że w Polsce został wprowadzony nowy obrzęd sakramentu pokuty wraz z formułą rozgrzeszenia w języku polskim. Natomiast nowe elementy teologiczne i duszpasterskie tego sakramentu, wyakcentowane w nowym *Ordo Poenitentiae*, zaledwie w minimalnym stopniu przenikają świadomość duszpasterzy i wiernych.

5) *Materiały na kurs przedmałżeński*, Gorzów 1970, s. 285.

W roku 1960 ukazało się rozporządzenie Bpa Ordynariusza o obowiązku urzędzenia kursów przedmałżeńskich w każdej parafii w diecezji Gorzowskiej. Oto najważniejsze punkty tego rozporządzenia:

1. W każdej parafii musi odbywać się dłuższe szkolenie przedmałżeńskie, przynajmniej jedno na dwa lata dla młodzieży żeńskiej od 15 roku życia, dla męskiej od 18 roku życia (por. rozporządzenie L — 5, p. II, dyrektywy co do wieku zmienione);
2. Kurs winien obejmować co najmniej 12 wykładów i wyjaśnień; być przeprowadzony ściśle według programu i metody nakazanej na zjeździe diecezjalnym wykładowców dla kursów przedmałżeńskich w styczniu br. (por. „Ateneum Kapłańskie”, 54/1959/323 nn.).

Odwołanie się do artykułu zamieszczonego przez Ks. Biskupa w „Ateneum Kapłańskim” było wówczas konieczne, gdyż innych materiałów duszpasterskich do prowadzenia kursów przedmałżeńskich nie było. Zachodziła więc potrzeba i konieczność przygotowania specjalnego podręcznika.

Oddany po kilku latach do użytku duszpasterzy podręcznik do prowadzenia kursów przedmałżeńskich obejmuje dwie części. W pierwszej, teoretycznej — podane są ogólne zasady psychologii i pedagogiki dotyczące tego tematu. W części drugiej — praktycznej — zgromadzony jest komplet 15 wykładów.

W słowie wstępnym Autor wyjaśnia: „Ponieważ główny akcent w urządzaniu kursu przedmałżeńskiego spoczywa na obudzeniu woli słuchaczy do samowychowania, a środkiem niestłuchanie ważnym jest dobrze odbyta spowiedź św., dlatego dołącza się Dodatek I — o metodzie spowiadania młodzieży. Zgodnie z doświadczeniem uwidocznionym w dokumencie Vaticanum II (*Gaudium et Spes*) zasadniczym wychowawcą do życia małżeńsko-rodzinnego jest rodzina, dlatego dodajemy do uwag metodycznych Dodatek II — *Wychowanie przedmałżeńskie w rodzinie. Materiał ten przyda się duszpasterzowi w różnych okazjach, choćby i do kazań łącznie z kursem przedmałżeńskim głoszonych*”.

Warto podkreślić, że zarówno rozporządzenie z roku 1960 o obowiązku prowadzenia kursów przedmałżeńskich w każdej parafii, jak również obszerny i bogaty w treści podręcznik dla duszpasterzy prelegentów wyprzedziły znacznie działania duszpasterskie ogólnopolskie w tym zakresie.

6) *Nauki dla nupturientów*, Gorzów 1972, s. 107.

W dwa lata po opracowaniu podręcznika dla prelegentów kursów przedmałżeńskich ukazał się podręcznik z naukami dla nupturientów. Ks. Biskup bowiem zawsze te dwie sprawy łączył razem, o czym świadczy rozporządzenie z 1960 r., rozporządzenie L — 5 z 1970 r., a także napomnienia kierowane do duszpasterzy i listy pasterskie. Zgodnie z rozporządzeniami wyżej wspomnianymi należało przeprowadzić trzy nauki przedślubne dla nupturientów, a oprócz tego narzeczeni mieli obowiązkowo przeprowadzić rozmowę w poradnictwie rodzinnym.

Podręcznik dla nupturientów został tak opracowany, że dostarcza kapłanom wzorów do wszystkich nauk i do rozmów. Dla orientacji warto tu przytoczyć choćby same tytuły wykładów:

1. O istocie katolickiego małżeństwa i życiu religijnym w małżeństwie (sakramentalność i świętość małżeństwa katolickiego i samo życie religijne małżonków),
2. Prawa i obowiązki małżonków (ślubowanie, problem poczęcia i regulacji poczęć),
3. Dziecko w małżeństwie (powołanie do zrodzenia i wychowania dziecka),
4. Duszpasterz rozmawia z parą małżeńską w obecności nupturientów (z taśmy). Rozmowa zaczerpnięta z „*Theologische Tonbandzeitung*”, Wien 1969, n. 5,
5. Duszpasterz rozmawia z lekarzem w obecności nupturientów (z taśmy). Rozmowa zaczerpnięta — poza małymi wyjątkami — z „*Theologische Tonbandzeitung*”, Wien 1969, n. 3.

Po przestudiowaniu i przemyśleniu powyższych materiałów przez duszpasterza nauki przedślubne mogą stać się istotną pomocą w ukierunkowaniu narzeczonych na drogę autentycznego przeżywania swojego powołania. Szczególnie ważny jest pierwszy wykład, w którym podaje się zarys katolickiej teologii i ascezy życia małżeńskiego. Tylko bowiem dobrze zrozumiane i przemodlone powołanie małżonków może stanowić gruntowną podstawę do zachowania przez nich praw i obowiązków, jakie sobie ślubują oraz do owocnego realizowania odpowiedzialnych zadań rodzicielskich i wychowawczych.

2. POMOCE DO PROWADZENIA FORMACJI DZIECI I RODZICÓW

Zarówno w listach pasterskich, jak i rozporządzeniach Ksiądz Biskup często powraca do problemu wychowania dzieci i młodzieży do czystości oraz do właściwego formowania młodych małżonków. Bowiem zarówno dzieci i dorastająca młodzież, jak i młodzi małżonkowie narażeni są na niewierność ideałom etyki katolickiej, która jest wprawdzie wymagająca, ale przecież staje w obronie godności człowieka. Broni bowiem młodego człowieka, a także młodych małżonków przed odczłowieczeniem relacji między mężczyzną a kobietą i zachęca do poszanowania największej tajemnicy złożonej w działanie człowieka, a mianowicie tajemnicy przekazywania życia i jego ochrony. Kierowany tymi potrzebami Ks. Biskup opracował dwa podręczniki, by przynajmniej w części zaspokoić potrzeby duszpasterzy, którzy w tych dziedzinach często stają bezradni, gdyż nie mają czasu, by gruntownie przygotować się do formowania wiernych w tych tak ważnych dziedzinach.

- 1) *Wychowanie do czystości dzieci i młodzieży, szczególnie zagadnienie uświadomienia w praktyce duszpasterskiej:*
— *duszpasterstwa rodzinnego, katechizacji, sakramentu pokuty,*
Gorzów 1961, s. 181

Zgodnie ze wskazaniem — zawartym w pierwszej części — zadaniem wychowania do czystości jest nie tylko uświadomienie biologiczne, ale także uświadomienie teologiczno-moralne i pedagogiczno-ascetyczne. Zbiorowym uświadomieniem w sensie biologicznym — zdaniem Autora — nie powinien zajmować się duszpasterz. W sensie natomiast teologicznym, moralnym i pedagogiczno-ascetycznym może i powinien czynić to duszpasterz w ramach nauczania katechetycznego. I temu właśnie celowi mają służyć materiały opracowane przez Ks. Bpa Ordynariusza.

Wychowaniem indywidualnym do czystości, szczególnie w trudnym okresie dojrzewania dzieci, może się skutecznie duszpasterz zająć w konfesjonale. Dlatego w podręczniku zamieszczone zostały specjalne pouczenia dla spowiedników, jako pomoc do kierownictwa duchowego penitentów w tej dziedzinie.

Szczególne rolę w wychowaniu do czystości pełnią, a przynajmniej winni pełnić, rodzice chrześcijańscy. Dlatego duszpasterz winien uświadamiać rodziców, by oni umieli spełniać powierzone im zadania wychowawcze w tej delikatnej dziedzinie. Opracowane konferencje dla rodziców — zamieszczone w podręczniku — mają również pomóc duszpasterzowi w jego pracy wśród rodziców.

Szczególne ważne jest wyakcentowanie — w części teoretycznej — zasady, że czystość seksualna jest owocem wychowania całego człowieka, a nie tylko owocem intelektualnego uświadomienia. Czystość jest wyrazem i obrazem całej osobowości człowieka. Wychowanie więc powinno dążyć do formowania pełnej osobowości człowieka i chrześcijanina, uwzględniając naturę i działanie łaski.

Posługując się tym opracowaniem duszpasterze korzystają podwójnie: najpierw doszkalając siebie i formując prowadząc samowychowanie, a następnie dobrze ustawieni wewnętrznie i doszkaleni mogą wiele pomóc powierzonym sobie wiernym w rozwoju osobowości chrześcijańskiej.

- 2) *Podręcznik duszpasterstwa młodych małżeństw i rodzin*, Gorzów 1971, s. 294.

Przygotowani przez kurs przedmałżeński i nauki przedślubne młodzi małżonkowie potrzebują szczególnej opieki duszpasterskiej. Dla duszpasterza jest to trudne zadanie, gdyż najczęściej są oni bardzo zaabsorbowani swoimi doczesnymi sprawami. Jednak każdy duszpasterz, a zwłaszcza Biskup diecezji, wie doskonale, że rozwój dobrobytu materialnego ma się dokonywać razem z rozwojem duchowym, a nigdy kosztem formacji duchowej. Takie przewartościowanie dokonuje się często w myśl głoszonej zasady „*byt określa świadomość*”. Duszpasterz ma bronić rozwoju duchowego młodych małżeństw. Pomocą w tej pracy ma służyć właśnie podręcznik duszpasterstwa młodych małżeństw i rodzin, który przez Autora został podzielony na dwie części: teoretyczną i praktyczną. Część pierwsza, zawierająca „*metodykę duszpasterstwa młodych małżeństw*”, podkreśla aktualność problemu, formułuje zadania życiowe młodych małżeństw i rodzin, a także przedstawia środki duszpasterskiego oddziaływania zwyczajne i specjalne.

Druga część zawiera 12 wykładów, wśród których znajduje się również wykład dr W. Póltawskiej o metodzie termicznej oraz wykład prof. S. Kunowskiego o wychowaniu dziecka w wieku poniemowlęcym. Wykłady zamykają dwa uzupełnienia albo dodatki: „*Trzy wieczory w Equipes des Notre-Dame*” i „*Model małżeństwa i rodziny według Soboru Watykańskiego II*”.

3. POMOCE DO FORMACJI LAIKATU KATOLICKIEGO

Zgodnie z myślą Soboru Watykańskiego II biskup diecezjalny winien troszczyć się o formowanie wiernych do apostołatu. Praca duszpasterska jest niemożliwa bez udziału w niej świadomego i dobrze uformowanego intelektualnie i duchowo laikatu. Bp W. Pluta troszczył się o tego rodzaju formację żywym słowem, ale również przez przygotowywanie do tej pracy duszpasterzy. Wielką pomocą w formacji kapłanów do duszpasterstwa wśród świeckich, którzy gotowi są poświęcić się w miarę możliwości pracy apostołskiej, są opracowane przez Ks. Biskupa dwa podręczniki: jeden poświęcony ascetyce dla świeckich, a drugi metodom formowania grup i zespołów w parafiach.

- 1) *Współdziałanie wiernych w parafialnej pracy duszpasterskiej*. (Początki dzieła laikatu w naszych warunkach). *Ascetyka dla świeckich*, Gorzów 1974, s. 197.

We wstępie Autor pisze: „*Zmiany przeogromne w duchowości naszego polskiego społeczeństwa, przeobrażenia w sposobie przeżywania zjawiska religii i przynależności do Kościoła w zupełności przekonują nas, iż zagadnieniem numer jeden całego duszpasterstwa w Polsce jest świadome i metodyczne tworzenie elity parafialnej ku wytworzeniu z niej, w dalszym etapie, szeregu apostołów świeckich*”.

Należy liczyć się z pewnymi oporami, na jakie w tej pracy będzie napotykał niejedyn ksiądz ze strony wiernych, a czasem także i ze strony samych konfratrów. W opracowaniu Autor usiłuje przekonać najpierw kapłanów o konieczności tego rodzaju duszpasterstwa, a następnie podaje bardzo istotne wskazania teoretyczne i praktyczne.

Chcąc podjąć się tej pracy należy poddać dokładnej analizie „*ludzki materiał w Kościele polskim i samo nasze działanie duszpasterskie*”. Analiza tego zagadnienia stanowi treść pierwszej części opracowania. W drugiej części zawarte są materiały pomocnicze. Treść tych materiałów ujęta została w dwóch rozdziałach: w pierwszym zawarta została teoria apostołatu od strony dogmatycznej i socjologicznej, a także oddziaływanie na środowisko przez postawę duchową. Rozdział II poświęcony jest formacji ascetycznej pomocników duszpasterskich w parafii.

Wychodząc z założenia, że świętość osobista jest fundamentem wszelkiego apostołatu, Autor zaznacza, że „*niniejsze kartki są próbą zebrania materiału do przemówień na temat małej ascetyki dla świeckich. Nie mogą być przemówieniami gotowymi, ale bardzo łatwo — naszym zdaniem — będzie można z nich takie przemówienia ułożyć: wlać do nich tylko moment, cechę bezpośredniości, co się da łatwo uczynić, jeśli duszpasterz sam daną naukę przemydłuje...*”.

W poszczególnych naukach zachowany został jednolity układ. Pierwszy punkt stanowią cytaty z Pisma św. lub liturgii Adwentu; drugi wyjaśnia temat przy pomocy przykładu, porównania lub trafnych wypowiedzi. Chodzi bowiem o plastyczność formy w przekazie nauki. W trzecim punkcie zawarte jest pozytywne przedstawienie kwestii. Ten punkt — zdaniem Autora — wymaga pewnego pogłębienia przy pomocy literatury podanej w podręczniku.

Według metodycznych założeń — konieczne jest, aby wierni całość tych nauk usłyszeli i przemodlili w jednym okresie czasu, np. na nabożeństwach różańcowych lub na roratach w Adwencie. Jako najważniejsze uważa Autor namaszczenie, z jakim dane prawdy będzie się przedkładać wiernym. Możliwe jest to tylko wówczas, gdy temat został uprzednio przemodlony i przeżyty przez samego duszpasterza na klęczkach w ramach jego osobistej medytacji.

2) *Vademecum współpracy Ludu Bożego i Duszpasterza*, Gorzów 1973, s. 64.

Niniejszy podręcznik „Vademecum” — jak podkreśla Autor w przedmowie — jest wynikiem osobistych przemyśleń, które przedstawiłem w trzech referatach w Komisji Episkopatu Polski do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego oraz korekty pierwszego schematu, jaki napisał po trzech referatach i dyskusji ks. prał. Kocyłowski.

Aktualne potrzeby duszpasterskie wymagają apostołatu indywidualnego. To natomiast jest możliwe wówczas, gdy istnieje najpierw apostołat zorganizowany w grupach.

Dekret soborowy o apostołstwie świeckich podkreśla, że „*przeobfitym źródłem apostołatu jest życie prawdziwie chrześcijańskie. Z drugiej strony, wszyscy wierni niech sprawują swoje apostołstwo we wzajemnej łączności*”.

Opis podręcznika podał sam Autor, pisząc: „*Niniejszy podręcznik ma być pomocą w codziennym trudzie duszpasterskim nad wychowaniem wiernych do takiej postawy duchowej i do takiego działania apostołskiego, które w naszych warunkach, w odniesieniu do wspólnotowej formy apostołstwa, jest możliwe jedynie w ramach*

powszechnego i zwyczajnego duszpasterstwa oraz w postaci różnych zespołów — grup wiernych w parafii...

Podręcznik więc nie jest do przeczytania „na raz” jako jednorazowa zachęta do tej pracy fundamentalnej w dzisiejszym Kościele, ale ma informować o sprawach związanych z pracą nad grupami — zespołami, przedstawionych we wskazaniach szczegółowych.

Podręcznik taki — jak mówi dalej Autor — nie może być zbiorem ogólników czy zachęt, ale zbiorem bardzo konkretnych wskazań i praktycznych rozwiązań, aby duszpasterze mogli w nich znaleźć pomoc do pracy, przynajmniej na jakiś czas, do której są przekonani i nie potrzebują zachęty...

Podręcznik w części I zawiera wskazania ogólne obowiązujące w pracy ze wszystkimi zespołami, a w części II zawiera opis poszczególnych zespołów.

Zachowano jednolitą metodę przedstawiania zadań każdego zespołu:

- a) rekrutacja;
- b) zadania specjalne, niekiedy podzielono je na zadania wewnątrz zespołu i na terenie parafii;
- c) realizacja skądinąd poznanych oraz nakazanych poleceń — z tą myślą, że praca zespołów nie powinna być lekceważeniem innych dawnych wysiłków, ani ujawniać się jako nowość..., bo działanie duszpasterskie jest ciągłością...

Pod punktem „a” przy omawianiu poszczególnych zespołów jest umieszczony wstęp o charakterze teologicznym albo pastoralnym, w zależności od rodzaju zespołu. Ten wstęp ma ułatwić zrozumienie punktów a), b) i c) oraz określić pozycję zespołu w całości pracy duszpasterskiej. Może też być materiałem do pouczenia w danym zespole”.

Gruntowne studium podręcznika do formacji zespołów parafialnych stanowi zasadniczą pomoc i jest także przewodnikiem do pracy duszpasterskiej w dziedzinie owocnego formowania zespołów parafialnych. W bardzo krótkim opracowaniu bowiem zawarte są najważniejsze elementy, konieczne do formacji teologicznej i duszpasterskiej kapłana.

4. OPRACOWANIA PRZEZNACZONE DO FORMACJI KAPŁANÓW

Życie wewnętrzne kapłanów jest istotnym warunkiem ich skutecznej i owocnej pracy duszpasterskiej. Dlatego Ks. Biskup Ordynariusz zarówno w konferencjach ascetycznych, listach pasterskich, jak i innych wypowiedziach ciągle powraca do tego podstawowego tematu. Owocem wieloletniej troski pasterskiej o kapłanów jest opracowanie książkowe, a także wiele bardzo wnikliwych artykułów opublikowanych drukiem lub tylko w maszynopisach, w których Autor rozpatruje problemy życia kapłańskiego.

- 1) *W trosce o życie wewnętrzne. Powiązanie z teologią*, Pallotinum 1980 r., s. 334; wyd. II — Gorzów Wlkp. 1982, s. 350.

Ascetyka kapłańska pod wyżej wymienionym tytułem stanowi syntezę dotychczasowych wypowiedzi i pisemnych opracowań Bpa W. Pluty na ten temat. Autor

w następujący sposób charakteryzuje swoje dzieło we wstępie: „Książka ta nie jest podręcznikiem ascetyki czyli teorii rozwoju życia wewnętrznego. Zawiera pewne ważne, ale nie wszystkie zagadnienia z tej dziedziny.

Książka ta jest może bardziej podręcznikiem duszpasterstwa kapłanów, którego przedmiotem są przede wszystkim ojcowie duchowni a także i poszczególni kapłani, którzy są dla siebie i podmiotem, i przedmiotem tego duszpasterstwa. Może ona służyć osobistej trosce czytelnika o rozwój własnego życia wewnętrznego, jako też trosce o Boże życie w duszach osób jemu powierzonych. Pisana jest głównie z myślą o kapłanach. Może jednak być pomocą w pracy nad wyrobieniem życia wewnętrznego osób świecików, które też są powołane do świętości, pragną rozwoju życia wewnętrznego i koniecznie go potrzebują, skoro mają pełnić obowiązki wynikające z powołania do apostołatu. Książka jest dla siebie jakąś całością, choć nie zawiera wiele z tych zagadnień, jakie się omawia w podręcznikach ascetyki w znaczeniu szkolnym i tradycyjnym”.

Przy opracowywaniu zagadnienia życia wewnętrznego uwzględnione zostały dane współczesnej teologii, zwłaszcza dogmatycznej, następnie treść teologiczna została zilustrowana i naświetlona „doświadczeniami życiowymi, opisami, przykładami...”, aby lepiej przemawiała do współczesnego człowieka, który jest nastawiony na konkret osobowego doświadczenia i przeżycia.

Całość dzieła podzielona została na cztery części:

- I. Konieczność troski o rozwój życia wewnętrznego,
- II. Podstawy teologiczne i pedagogiczno-ascetyczne życia wewnętrznego,
- III. Ukierunkowanie troski o życie wewnętrzne i sposoby jego rozwoju,
- IV. Nadzieje i obawy. Szczyty życia wewnętrznego — albo jego zagrożenia.

Ksiądz Prymas Stefan Kardynał Wyszyński w odpowiedzi na ofiarowany egzemplarz książki „W trosce o życie wewnętrzne” — na kilka dni przed śmiercią, odpowiedział Autorowi: „Drogiemu Biskupowi Gorzowskiemu składam podziękowanie za miłą książkę pt. „W trosce o życie wewnętrzne — Powiązanie z teologią”. Jest to bardzo pomocna praca dla uzewewnętrznienia aktywności pastoralnej. Pełen czci — Stefan Kardynał Wyszyński”. Słowa wielkiego Kapłana i Biskupa Polskiego, obrońcy Narodu, doskonale oddają główny tenor całego dzieła, iż życie wewnętrzne każdego chrześcijanina — książka bowiem adresowana jest do ogółu wiernych — a zwłaszcza kapłana jest fundamentem działania apostołskiego i duszpasterstwa.

Czytelnikowi, który sięga po tę cenną książkę, należy się jedna uwaga praktyczna, a mianowicie — książki tej nie można tylko czytać. Może ona stanowić przedmiot medytacji, gdy czyta się ją w krótkich odcinkach i rozważa na modlitwie. Dzieło to powstawało na modlitwie biskupiej i w ramach duszpasterskich lub rekolekcyjnych spotkań z kapłanami. Dlatego korzystanie z tego dzieła wymaga nie tylko lektury, ale także pogłębionej medytacji nad jego treścią.

- 2) *Refleksje teologiczne i skonkretyzowanie z nich wskazań ascetycznych i samowychowawczych dla dojrzałości duszpasterskiej osób w służbie apostołskiej i duszpasterskiej Kościoła, Gorzów 1983, s. 40.*

Jakkolwiek jest to rozbudowany wykład, jaki Ks. Biskup Gorzowski wygłosił na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w 1983 r. w marcu, z okazji otwar-

cia Studium Życia Wewnętrznego przy w/w Uczelni, to jednak wymaga obszerniejszego omówienia, gdyż stanowi pewnego rodzaju program i kierunek działania profesorów i wykładowców tego Studium; stanowi pewnego rodzaju program formacji kapłana do życia wewnętrznego.

Autor we wstępie wykładu cytuje tekst *Summy Contra Gentiles* IV, 22: „*Spiritus Sanctus sic nos ad agendum inclinatur, ut nos voluntarie agere faciat, in quantum nos amatores Dei instituit*” i tekst *Dziejów Apostolskich* 1,8: „*Otrzymacie Ducha Świętego i będziecie mi świadkami*” i w oparciu o przytoczone teksty pragnie wykazać, że nie może być mowy o autentycznym apostołacie i duszpasterzowaniu bez konsekuracyjnego wszczęcia w Chrystusa.

W pierwszej części wykładu Ks. Biskup przytacza wiele konkretnych przykładów zbawczego działania ludzi ożywionych Duchem Bożym, jak np. św. Jan Vianny, *Mnisi Jerozolimscy* z Paryża, działanie papieża Jana Pawła II, itp. Omówione tu zostały również ważniejsze publikacje naukowe na temat życia wewnętrznego jako źródła apostołatu.

Esse i agere kapłana, które stanowi tzw. „Chrystologię od wewnątrz” jako rzeczywistość ontologii kapłańskiej stanowi treść części drugiej. Wprowadzeniem do omówienia ontologii kapłańskiej jest omówienie struktury życia wewnętrznego według K. Rahnera i A. A. Exelera — czołowych teologów niemieckich. Według K. Rahnera życie wewnętrzne jest samourzeczywistnianiem się człowieka; z inspiracji Ducha Świętego; w życiu prawdy i miłości; ujawnionej w postawie nadziei; ku poprawnej postawie wobec Boga, ludzi i świata stworzonego. A. Exeler uważa, iż życie wewnętrzne jest urzeczywistnieniem Ewangelii we własnym życiu; z inspiracji Ducha Świętego; dla żywego odniesienia się do Boga, ludzi i świata; za czym idzie zmiana osobowości człowieka.

Ontologia kapłaństwa — jego *esse* — ma swe podstawy w sakramentalności kapłaństwa. Szczególnie ważne dla teologii kapłaństwa są pojęcia „*consecratio*” i „*missio*”. One bowiem wyrażają ontologiczną zmianę osoby kapłana ze względu na misję. Otóż „*missio*” ma charakter bardziej rzeczowy, chociaż określane terminem „*ordinatio*” wskazuje raczej na jurydyczny przekaz misji. Natomiast „*consecratio*”, które dokonuje się przez włożenie rąk, jest bazą, która stanowi ontologiczne uzasadnienie misji. To „*consecratio*”, czyli łaska sakramentu święceń, jest niejako „zrównaniem” z Chrystusem, które sięga najgłębszych pokładów ludzkiej osoby; jest zamieszkaniem Chrystusa w głębi człowieka i przeniknięciem mocami Chrystusowymi całej egzystencji kapłana.

Na mocy niezatartego charakteru kapłańskiego, to powiązanie kapłana z Chrystusem staje się nieodwracalne, a równocześnie nosi na sobie piętno służby — bycia dla.

Agere kapłana wymaga dojrzałości i świętości. Zwłaszcza funkcja kapłańska i prorocka wymagają nieustannego czerpania z mocy Ducha Świętego, by mógł kapłan składać ofiary i chodzić drogami Bożymi. Bez życia Bożego prorok przekazuje poprawnie, ale nie prawdziwie. Mówi, ale nie mówi tego, co mówi — jak wyrzucił się do kapłanów papież Paweł VI.

Dojrzałość i świętość potrzebne są także w działaniu duszpastersko-wychowawczym, gdzie mamy do czynienia z oddziaływaniem osoby na osobę. A tylko dojrzała osobowość zdolna jest formować bliźnich do dojrzałości.

Ostatni punkt części drugiej omawia tzw. „Chrystologię od wewnątrz”, czyli działanie kapłana, które czerpie z bogactwa wewnętrznego samego Chrystusa. Nie jest to więc Chrystologia „z góry” — Chrystus Bogiem, ani Chrystologia „z dołu” — Chrystologia „z dołu”, ale Chrystologia „z wewnątrz”. Formuła ta została zaczerpnięta z

Kierkegaard, według którego: pomoc — jest Pomocnikiem, dar — jest Dawcą, czyli Chrystus jest dla człowieka zarówno darem — pomocą, jak osobą darującą się i pomagającą. W tym sformułowaniu zawiera się autentyczna jedność między Ewangelią jako prawdą, a osobą Chrystusa jako Prawdą. Czyli czerpiąc z Ewangelii, z sakramentów świętych, czerpię z wewnętrznej rzeczywistości Chrystusa Pana.

Część trzecia stanowi skonkretyzowanie wskazań ascetycznych jako program do realizacji treści zawartej w części pierwszej i drugiej. Autor podkreśla tu, iż samourzeczywistnienie się człowieka takim, jakim chce go mieć Bóg, może się dokonywać tylko pod wpływem Ducha Świętego; z miłością i wiarą oraz w postawie nadziei. Spotkanie z Panem Jezusem na drodze wiary to poznanie Boga; doświadczenie Boga; osobiste spotkanie z Chrystusem, a to razem daje szerokie widzenie rzeczywistości w duchu modlitwy, zaś zdynamizowana modlitwa staje się podstawą chrześcijańskiej nadziei.

Wreszcie część czwarta stanowi metodyczną syntezę życia wewnętrznego. Autor wylicza dziewięć sposobów ułatwiających prowadzenie życia wewnętrznego: doświadczenie — czyli przeżycie obecności Pana Boga; naśladowanie Jezusa Chrystusa; co mi zagraża z ducha laicyzacji?; atmosfera w jakiej żyję; codzienny rachunek sumienia; synteza elementów życia Bożego: stan łaski, cnoty wlane, dary Ducha Świętego, łaska pomagająca, zasługi na niebo i rozwój życia Bożego, owoce Ducha Świętego i błogosławieństwa; proces rozwoju życia Bożego; Duch Święty i wynikająca stąd bliskość Boga; obcowanie na co dzień z Panem Bogiem i wreszcie stan modlitwy stałej, miłość braterska i duch ofiary.

Omawiane opracowanie jest skrótem ascetyki kapłańskiej i teologii sakramentu kapłaństwa, opracowanym na podstawie współczesnych teologów. Podobnie jak opracowanie książkowe, tak i ten wykład winien stanowić przedmiot lektury powiązanej z medytacją modlitewną. Bowiem treść artykułu obraca się ustawicznie wokół tajemnicy kapłaństwa Chrystusowego, w którym, z woli Chrystusa, uczestniczy każdy kapłan mocą łaski sakramentu kapłaństwa.

5. WYKŁADY Z TEOLOGII PASTORALNEJ

W okresie 26 lat pracy biskupiej Dostojny Jubilat miał wiele okazji do wygłaszania referatów i wykładów w ramach zjazdów ogólnopolskich, kursów duszpasterskich, prac w Konferencji Episkopatu Polski i w Komisjach Episkopatu, a szczególnie w czasie konferencji rejonowych dla kapłanów diecezji Gorzowskiej oraz w Seminarium Duchownym. Większość znaczna tych wykładów pozostaje niedostępna do opracowania, gdyż jako rękopisy pozostają w osobistym archiwum Księdza Biskupa Ordynariusza. Omówione zostaną tylko niektóre wykłady, wydane w maszynopisach lub na powielaczu, które Autor zechciał udostępnić.

W niniejszym opracowaniu będą podane tylko tytuły wykładów i szkic tematyki.

1) *Problemy etyczno-duszpasterskie niewiast*, s. 14.

Autor omawia specyfikę właściwą duchowości kobiety, zwłaszcza naturalną i nadprzyrodzoną miłość, która jest istotnym czynnikiem duchowej formacji niewiast. Rozpatrując socjologiczną sytuację kobiety w rodzinie i społeczeństwie, szerzej omawia Ksiądz Biskup porządek, czyli hierarchię miłości.

2) *Duszpasterskie sposoby sprawowania (udzielania) sakramentu małżeństwa*, s. 14.

Pierwszą część wykładu poświęca Prelegent duszpasterzom — ich postawie. Kapłani winni kształtować w sobie taką postawę, która ułatwi im „duszpasterskie” udzielanie sakramentu małżeństwa. Przez „duszpasterskie” sprawowanie asystencji przy ślubie rozumie Ksiądz Biskup postawę twórczą, pełną wiary, ducha modlitewnego, który może formować wiernych. Pomocą w kształtowaniu takiej postawy ma być teologia, czyli akcentowanie łaski sakramentu kapłaństwa. Właśnie w oparciu o łaskę stanu (kapłaństwo) może się w pełni ujawnić „*sacrum*” w liturgii sakramentu małżeństwa. Obecni na liturgii, a zwłaszcza sami nowożeńcy, winni przeżyć akt ślubu jako zaproszenie i wezwanie ze strony Boga, by przyjęli szczególny dar łaski. Korzystając z tego daru, będą mogli prowadzić życie małżeńskie i rodzinne w duchu ofiarnej miłości. Nowożeńcy nie powinni zapominać o psychicznej stronie treści ślubowań, która wzywa ich, by nie popadali w rutynę, ale stale na nowo odkrywali duchowe wartości w sobie.

W drugiej części podaje Autor praktyczne zasady sprawowania sakramentu małżeństwa. Ślub winien być sprawowany w ramach Mszy św., bardzo uroczystie, przy odpowiednim wystroju kościoła, estetycznych strojach ministrantów i kościelnego, z uroczystym wprowadzeniem od bramy kościelnej (od drzwi kościoła), a także z łatwym, krótkim ale głębokim teologicznie i życiowo Słowem Bożym. Odnowiona liturgia sakramentu małżeństwa wszystkie te elementy uwzględnia w swoich wskazaniach praktycznych.

3) *Teologia pastoralna dziś*, s. 17.

Po krótkim rzucie historycznym na zagadnienie teologii pastoralnej, Prelegent — w oparciu o badania szkoły Tybińskiej z prof. F. X. Arnoldem na czele — stwierdza, że prototypem posługi duszpasterskiej Kościoła jest Bóg-Człowiek, Jezus Chrystus jako Pośrednik. Wynika stąd konieczność uwzględniania czynnika Bożego i ludzkiego w duszpasterstwie. Zasadniczą część wykładu stanowi omówienie i zastosowanie do warunków polskich istotnych tez głoszonych przez prof. F. X. Arnolda.

4) *Obrona życia w kontekście etyki (i pastoralnej) rodziny*, s. 14.

Myślą przewodnią wykładu jest teza, iż zagrożenie i zniszczenie życia duchowego prowadzi w konsekwencji do zagrożeń i niszczenia życia w sensie biologicznym. Dlatego Autor podkreśla, że życie wiary i łaski staje się źródłem życia w po-

dwójnym znaczeniu: naturalnym i nadprzyrodzonym. Najlepszą metodą kształtowania świadomości wiary i łaski w życiu chrześcijanina jest formacja duchowa w ramach zespołów parafialnych. Człowiek bowiem jako jednostka gubi się w masie. Może odnaleźć się dopiero w grupie, która go niesie i pomaga mu w rozwoju duchowym. W wykładzie podane zostały również metody i praktyczne wskazania stałej formacji młodych małżonków.

5) *Niektóre zagadnienia roku życia ze szczególnym uwzględnieniem tej problematyki w konfesjonale* (wykład dla duchowieństwa na KUL, dnia 27 sierpnia 1959 r.), s. 23.

Wykład ten wygłoszony był przez Księdza Biskupa na polecenie Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Rodzin i Komisji Maryjnej. Jego zasadniczym celem było uświadomienie księży w bardzo złożonej problematyce *abortum* z punktu widzenia psychicznych następstw tego czynu dla samej kobiety.

Zasadnicza część wykładu poświęcona została problematyce dokształcania kapłanów w dziedzinie różnych przypadków, które mają rozpatrywać w ramach sprawowania sakramentu pokuty. Bardzo obszerny materiał wykładu dotyczy warunków udzielania rozgrzeszenia i odmowy rozgrzeszenia w wypadku dokonania zabicia dziecka w łonie matki.

6) *Wychowanie młodzieży robotniczej do życia w łasce*, s. 30.

W pierwszej części wykładu Prelegent zwraca uwagę na zróżnicowanie socjologiczne i psychologiczne, a także pewne odrębności natury duchowej u młodzieży robotniczej. Uwrażliwianie młodzieży robotniczej, w ramach jej przygotowania do zawodu na sprawy dotyczące techniki i produkcji sprawia, że słabiej odczuwa ona głód wartości duchowych. Dlatego tego rodzaju młodzież potrzebuje szczególnej opieki duchowej. Ksiądz Biskup polemizuje ze stanowiskiem skrajnym, które głosi, że młodzież pracująca nie może się w pełni otworzyć na życie łaski.

W drugiej części, po ukazaniu teologicznych podstaw tego rodzaju duszpasterstwa, w oparciu o tajemnicę łaski Bożej, podaje Autor duszpasterskie metody wtajemniczenia młodzieży w życie łaski. Do takich metod należą w pierwszym rzędzie: posługa słowa, osobowy kontakt z duszpasterzem, który odznacza się dojrzałą osobowością i pogłębioną duchowością, działanie sakramentów świętych oraz rozbudzanie ducha modlitwy, jako formy osobistego doświadczenia Boga.

7) *Duszpasterska, pedagogiczna i apostołska aktualność wczesnej Komunii św. dzieci*, s. 24.

Trzy aspekty: teologiczno-pastoralny, psychologiczno-pedagogiczny i apostołski należą do pierwszej części wykładu, która stanowi spekulatywny wykład na temat potrzeby i wartości wczesnej Komunii św. W oparciu o teoretyczną podbudowę, Autor w drugiej części ukazuje praktyczne działania duszpasterza w tej dziedzinie. Na podstawie osobistego, bogatego doświadczenia w tej dziedzinie pracy apostoł-

skiej Ksiądz Biskup omówił problemy związane z odpowiednim doбором dzieci, ich wtajemniczenia w życie sakramentalne oraz przygotowaniem dziecka i rodziny do owocnego przeżycia wczesnej Komunii św.

8) *Jak pracuje Komisja Duszpasterska Episkopatu?*, s. 14.

Długoletnia praca Księdza Biskupa Ordynariusza w Komisji Duszpasterskiej Episkopatu, pełnienie funkcji Przewodniczącego w jednej z bardzo ważnych dziedzin duszpasterstwa — w Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Rodzin — sprawiły, że właśnie Autorowi referatu powierzono opracowanie takiego tematu.

Cały wykład dzieli się na cztery części: rzut oka na oprawę zewnętrzną Komisji (struktura), tematyka szczegółowa prac Komisji, metodyka pracy oraz próba oceny i perspektywy na przyszłość.

9) *O dogmatyczne podstawy duszpasterstwa i teologii pastoralnej* (na podstawie prac ks. prof. F. X. Arnolda z Tybingen), s. 41.

Opracowanie niniejsze było zamieszczone w „Zeszytach Naukowych KUL” — z pewnymi skrótami. Pełne opracowanie znalazło się w zbiorze wykładów, by pozostało w całości. Bowiem skrót opracowania nie oddaje w pełni myśli Autora.

Artykuł ten stanowi próbę zaznajomienia polskich ośrodków teologicznych z jednym z najbardziej płodnych pisarzy w dziedzinie współczesnej teologii pastoralnej — prof. F. X. Arnoldem. Ks. Profesor Fr. Blachnicki dopiero kilka lat później opracował myśl ks. prof. F. X. Arnolda, przygotowując na ten temat pracę habilitacyjną.

Treść tego artykułu, szerzej rozpracowana, miała być przedmiotem wykładów, jakie Autor miał prowadzić od września 1959 r. na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Nominacja na Biskupa diecezji Gorzowskiej sprawiła, że Biskup Nominat zmuszony był dać władzom uniwersyteckim odpowiedź odmowną na ich petycję o podjęcie się obowiązku wykładowcy na Uniwersytecie.

10) *Postulaty dotyczące prac Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Rodzin w bieżącej sytuacji*, s. 9.

W oparciu o dane Synodu Biskupów z r. 1980, materiały na temat polskiego małżeństwa i rodziny oraz na podstawie programu duszpasterskiego o rodzinie stara się Autor ukazać program pracy Komisji.

Omawiając założenia, wyakcentował Prelegent przygotowanie do małżeństwa przez kursy przedmałżeńskie i troskę o małżeństwa już zawarte. Po części teoretycznej omówione zostały następnie zasady i sposoby działania zmierzające do tego, by wartości Boże wnieść, a raczej wnosić w życie rodzinne. W wielkim skrócie podaje Ksiądz Biskup aż jedenaście możliwości działania duszpasterskiego na rodzinę w ramach zwyczajnego duszpasterstwa. W drugim etapie działania duszpasterskie odnoszą się do tworzenia elity rodzin chrześcijańskich, które winny być zdrowym zaczynem do przemiany środowisk rodzinnych w parafii. W trzeciej części omawia Autor pomoce duszpasterskie, które winien duszpasterz wykorzystywać w pracy i wreszcie warunki realizacji trudnych zadań pasterskich.

11) *Wartości duszpasterskie nowego Ordo Poenitentiae*, s. 7.

(Przedłożenie ma charakter informacyjny)

Po nakreśleniu tła historycznego nowego obrzędu sakramentu pokuty, Ksiądz Biskup ukazuje wartości duszpasterskie tego obrzędu. Dobrze rozpracowany duszpastersko obrzęd sakramentu pokuty powinien: przewyższać znieczulicę moralną, urabiać postawę moralną do trwałego nawrócenia do stałego życia w łasce, wyrabiać prawe sumienie, jednym słowem przewyższać znieczulicę spowiedziową. Warunkiem realizacji tych zadań formowanie u wiernych ducha nawrócenia poprzez rzetelną odnowę duchową, płynącą z przeżytego w postawie modlitewnej Słowa Bożego i wynikającą stąd odpowiedzialność czynną za Kościół.

12) *Status interventionis — animadversiones*, s. 8.

(Na Synod Biskupów o Pokucie — 1983 r.)

Najpierw Autor podaje wskazania konieczne do odnowy sakramentu pokuty, a następnie daje wytyczne jak należy je realizować w ramach naszych możliwości. W szerszym kontekście chodzi o to, by uczyć modlitwy, ducha ascezy i odpowiedzialności za Kościół. Na koniec daje kilka uwag do przesłanego biskupom „*Instrumentum laboris*”.

13) *Drogi katechezy posoborowej*, s. 23.

Po nakreśleniu sytuacji, w jakiej znajduje się obecnie katecheza w Polsce, Prelegent stawia sobie jasno cel: ukazać, że w przedmiotach pedagogiczno-duszpasterskich w seminarium chodzi o wychowanie do świadectwa o Bogu, do wyznania wiary, następnie, że chodzi o apostołat.

W pierwszym wykładzie omawia Ksiądz Biskup wychowanka z punktu widzenia psychologicznego. Wyróżniając poszczególne etapy rozwojowe: dziecko, dojrzewanie, młodość, ukazuje zagrożenia i potrzeby duchowe danego okresu rozwoju człowieka.

W drugim wykładzie mowa jest o informacji i formacji w katechezie.

Trzeci wykład poświęcony jest wychowaniu do świadectwa wiary — do dawania świadectwa o Panu Bogu. Wreszcie czwarty wykład poświęca Prelegent apostołatowi, który jest pozytywnym działaniem w obronie wiary i ewangelijnej wolności. Po obszernych analizach dochodzi Ksiądz Biskup do wniosku, że tylko dojrzały chrześcijanin jest zdolny do wyznania Pana Boga i dawania o Nim świadectwa.

14) *Najpilniejsze i podstawowe wytyczne dla apostołstwa świeckich w Polsce*, s. 7.

Praca w Komisji Episkopatu do Spraw Laikatu stała się okazją do opracowania wytycznych dla tego rodzaju duszpasterstwa. Zapleczem w tej dziedzinie było opracowanie obszernego materiału dla duszpasterzy „*Ascetyka dla świeckich*” oraz podręcznika duszpasterstwa laikatu pt. „*Vademecum grup i zespołów*”.

Po wyjaśnieniu zagadnienia ewangelizacji i Kościoła, Autor ukazuje konieczność formowania wiernych do odpowiedzialności za Kościół. Jako zadania w tej dziedzinie duszpasterstwa przedkłada Prelegent projekt zespołów, które będą realizowały najpierw urząd prorocki, następnie kapłański i wreszcie pasterski. Możliwe to jest w zespołach stanowych, zwłaszcza rodziny i młodzieży.

Drogą realizacji jest formowanie wiernych do życia modlitwy w ramach codziennych modlitw w rodzinie, a zwłaszcza w ramach formacji wiernych do dojrzałości przez dni skupienia i rekolekcje zamknięte. Autor wskazuje też bogactwo materiału, jaki przygotował dla duszpasterzy w tej dziedzinie pracy.

6. OPRACOWANIA I ARTYKUŁY DRUKOWANE

Ksiądz Biskup Ordynariusz opublikował pierwsze opracowania drukiem jako rektor Studium Pastoralnego i potem jako proboszcz i dziekan. Jak wspomniano w części pierwszej niniejszego opracowania, artykuły te dotyczyły formacji duchowej i duszpasterskiej kapłanów.

Publikacje, które ukazały się po roku 1958 są bardziej zróżnicowane ze względu na różnorodne zainteresowania Biskupa w diecezji. Jednak na czoło wysuwają się tematy związane z duszpasterstwem małżeństwa i rodziny. Oto tytuły artykułów z tej dziedziny:

1. *Katecheza przedślubna*, „Ateneum Kapłańskie”, 53(1958), s. 92—100,
2. *Duszpasterstwo młodych małżeństw*, GWK 2(1958), s. 476—491,
3. *Katechizacja przedmałżeńska*, „Ateneum Kapłańskie”, 300—302(1959), s. 329—335,
4. *Zadania duszpasterskie wobec małżeństw*, „Ateneum Kapłańskie”, 307(1960), s. 246—252,
5. *Zadania katechezy w dziedzinie przygotowania do życia rodzinnego*, „Ateneum Kapłańskie”, 309(1960), s. 99—103,
6. *Duszpasterskie i wychowawcze wartości instytucji rodziców chrześniych*, „Ateneum Kapłańskie”, 339(1965), s. 212—217,
7. *Małżeństwo, rodziny i wartości Boże*, „Więź”, 24(1981) n. 1, s. 81—91.

Zestaw opracowań drukowanych na temat duszpasterstwa rodzin i przygotowania do małżeństwa dowodzi wyraźnie, że Autor z tą problematyką jest doskonale zaznajomiony zarówno teoretycznie, jak zwłaszcza w dziedzinie duszpasterskich działań w tej dziedzinie.

Teologia pastoralna od strony teoretycznej i praktycznej jest trzecim, po kapłaństwie i rodzinie, tematem opracowań Księdza Biskupa. Przyczyniło się do tego niewątpliwie dokładne studium dzieł profesora z Tybingen — Franciszka Arnolda. Autor ten dał inspirację w kierunku powiązania działań duszpasterskich z osobistym życiem duchowym apostoła i duszpasterza i dlatego odpowiadał duchowo Duszpasterzowi, który

od pierwszych dni swojego kapłaństwa starał się tę zasadę jak najgorliwiej realizować.

Oto główne opracowania z teologii pastoralnej:

1. *Dogmatyczne podstawy duszpasterstwa i teologii pastoralnej* (na podstawie prac ks. prof. F. X. Arnolda z Tubingen), „Zeszyty Naukowe KUL”, 2(1959), s. 103—116,
2. *Teologia pasterska. Nauka i praktyka*, „Ateneum Kapłańskie” 313(1961) s. 105—114,
3. *Duszpasterskie metody uświadamiania*, „Ateneum Kapłańskie”, 318 (1962), s. 88—96,
4. *Modlitwa duszą apostołstwa*, „Ateneum Kapłańskie”, 328(1963), s. 322—331,
5. *Sakramenty święte w duszpasterstwie. Rozważania o treści i dla treści tej publikacji*, GWK, 8(1964), s. 74—88,
6. *Z pomocą duszpasterzom w realizacji programu duszpasterskiego „Humanizm chrześcijański”*, „Homo Dei” 45(1976), s. 7—12.

Na czwartym miejscu należy umieścić opracowania poświęcone ascezie i modlitwie. Gdyby się wzięło pod uwagę opracowanie książkowe pt. „*W trosce o życie wewnętrzne. W powiązaniu z teologią*”, wówczas należałoby powiedzieć, że tego rodzaju problematyka była pierwszoplanową w życiu osobistym Księdza Biskupa i w Jego działaniu duszpasterskim. Opracowanie to bowiem jest owocem studium i medytacji Autora, a także ewangelicznej wizji duszpasterzowania jako żywego świadectwa apostoła.

Artykuły drukowane z tej dziedziny są następujące:

1. *Duszpasterskie wskazania dla pogłębienia życia religijnego młodzieży*, GWK, 3(1959), s. 69—81.
2. *Powszechne powołanie do świętości w Kościele*, „Ateneum Kapłańskie”, 340—341(1965), s. 315—325,
3. *Wprowadzenie wiernych w życie modlitwy (rozmodlenie) w pracy duszpasterskiej (bez katechizacji)*, GWK, 17(1974), s. 356—362.

Redakcje najczęściej drukujące artykuły Księdza Biskupa Ordynariusza to „Ateneum Kapłańskie” (13 artykułów), „Homo Dei” (5), „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” (4), „Zeszyty Naukowe KUL” (1), „Więź” (1).

P O D S U M O W A N I E

Niniejsze opracowanie nie rości sobie pretensji do całościowego ujęcia zagadnienia postawionego w tytule artykułu. Zresztą takie opracowanie nie byłoby możliwe. Jak bowiem można ująć na kilkudziesięciu stronach pracę 50 lat Kapłana i Biskupa, który rocznie wygłaszał setki katechez, konferencji, kazań, wykładów i na piśmie pozostawił ponad 5000 stron różnych dzieł, opracowań, artykułów, listów pasterskich itp.

Autorowi artykułu chodziło jedynie o to, aby Czytelnik mógł dostrzec jak owocne było życie Księdza Biskupa Jubilata w okresie 50 lat Jego kapłańskiej i biskupiej posługi pasterskiej, zwłaszcza posługi Słowa Bożego. Naszkicowane w wielkim skrócie różne rodzaje działań pasterskich i apostołat słowa pisanego są żywym świadectwem, iż za nimi kryje się Mąż modlitwy, Bożej mądrości i benedyktyńskiej pracowitości. W oczach duchowieństwa i wiernych Ks. Biskup Dr W. Pluta takim był, jest i takim pozostanie.